

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2008

Bc. Pavel Vařečka

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

**Programy zacházení s odsouzenými uplatňované v podmínkách
výkonu trestu a jejich vliv na proces reintegrace do společnosti**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jiří Byčkov, Ph.D

Vypracoval:

Bc. Pavel Vařečka

Brno 2008

P r o h l a š u j i ,

že tuto diplomovou práci jsem vypracoval zcela samostatně a uvádím v ní veškeré
prameny, které jsem použil.

Ostrov, 3. března 2009

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Jiřímu Byčkovovi Ph.D za pomoc při zpracování diplomové práce, zaměstnancům Věznice Ostrov, kteří mi ochotně zodpověděli položené dotazy a v neposlední řadě patří poděkování 1. zástupci ředitele věznice plk. Mgr. Jiřímu Schneiderovi za cenné rady, které jsem využil při vzniku této práce.

Poděkování a uznání patří také odsouzeným, kteří se zúčastnili mých rozhovorů a byli ochotni se mnou spolupracovat.

OBSAH

1.	Cíl diplomové práce	3
1.1.	Úvod	4
2.	Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody	5
3.	Výkon trestu odnětí svobody	6
3.1.	Účel trestu odnětí svobody	6
3.2.	Výchovná funkce trestu odnětí svobody	7
3.3.	Socializace v širším slova smyslu	9
3.4.	Zacházení s odsouzenými	10
3.5.	Klasifikace odsouzených	11
3.6.	Osobnost odsouzeného	16
3.7.	Programy zacházení s odsouzenými	19
3.8.	Překážky v realizaci programů zacházení	23
4.	Adaptace na podmínky výkonu vazby a trestu	27
4.1.	Eyseneckova teorie kriminální osobnosti pachatele	28
4.2.	Psychopatické rysy odsouzených	28
4.3.	„Druhý život ve věznicích“	30
4.4.	Shrnutí	31
Praktická část práce		
5.	Výkon trestu odnětí svobody	33
5.1.	Výkon trestu odnětí svobody ve věznicí Ostrov	34
5.2.	Volný čas odsouzených	37
5.3.	Péče o odsouzené ve věznicí Ostrov	38
5.4.	Činnost vychovatele	45
5.5.	Činnost dozorce	45
5.6.	Činnost sociálního pracovníka	46
5.7.	Činnost psychologa	46
5.8.	Činnost speciálního pedagoga	47
5.9.	Situace na specializovaném oddělení Věznice Ostrov	47
5.10.	Programy celoživotního vzdělávání pracovníků	50
5.11.	Vězeňství a justice	50

6.	Postpenitenciární péče	52
	6.1. Subjekty postpenitenciární péče	53
7.	Kasuistiky	55
	7.1. Výpisy ze spisu a rozhovory s odsouzenými	55
	7.2. Rozhovory se specialisty a vychovateli	80
	7.3. Shrnutí	86
	Závěr	87
	Resumé	88
	Anotace	88
	Seznam použité literatury	90
	Seznam příloh	
	Příloha A – Tabulky a grafy	1 - 3
	Příloha B – Fotografie z prováděných aktivit	1 - 17
	Příloha C – Fotografie obrazů odsouzených	1 - 14

1. Cíl diplomové práce

Záměrně jsem zvolil téma diplomové práce z oblasti vězeňství, neboť sám ve vězeňství již několik let pracuji. V této diplomové práci se věnuji zejména práci s odsouzenými a to programům zacházení. Celý proces zacházení – resocializace je podstatnou částí výkonu trestu, vedle represivní části, kterou výkon trestu odnětí svobody má také. Jestliže má být práce s odsouzenými účinná, musí činnost specialistů spočívat v hledání nových, zajímavých a účinných metod přístupů k odsouzeným tak, aby dosáhla nápravy deformovaného sociálního cítění odsouzených a přispěla jak k jejich bezproblémovému pobytu ve věznici, tak k návratu do normálního občanského života. U laické veřejnosti převládá názor, že trest by měl mít především represivní charakter. Proto filozofie trestu musí být předmětem diskusí v souvislosti s vývojem a vzdělaností společnosti. Pouze odplatou nelze účinně chránit společnost před nebezpečným chováním, a to z jednoduchého důvodu; každý trest odnětí svobody má svůj konec.⁶

Cílem mé práce je objasnit problematiku penitenciární péče o odsouzené a také nastínit práci s odsouzenými ve věznici Ostrov. Dále se budu snažit popsat problematiku osob ve výkonu trestu, zaměřím se na postupné začleňování těchto osob do výkonu trestu a jejich volnočasové aktivity.

Bude popsán současný stav užívaných programů zacházení s odsouzenými osobami, možnosti realizace a uplatnění se v nabízených možnostech při aktivitách a zájmové činnosti.

Obsahově by tato práce měla alespoň trochu přispět k tomu, aby si nezúčastněné osoby, které dostávají informace z vězeňského prostředí prostřednictvím massmédií, mohly udělat svůj obrázek. Civilní osoby by měly být více informované o problémech adaptability vězněných osob. Není však možné do této práce zahrnout všechny formy zacházení důležité pro úspěšnou adaptabilitu odsouzených.

⁶ Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, VS ČR, 2005, strana 8

1.1. Úvod

Materiální podmínky toho kterého vězeňského systému, jeho dosažená úroveň i možné perspektivy jsou reprezentací kulturního a ekonomického vývoje celé společnosti konkrétního státu, kdy způsob zacházení s vězni tak vyjadřuje i vztah státu k individu, k jeho občanským právům a svobodám. Stav dnešního vězeňství a jeho vývoj po roce 1989 je zkráceným obdobím vývoje vězeňských systémů v západoevropských státech a USA po druhé světové válce. Ale i v reálném čase se v našem vězeňství odrážely změny probíhající v západní Evropě. Přejít od liberalismu šedesátých let ke konzervatismu osmdesátých let, k opětovnému pronikání liberálních myšlenek na přelomu let osmdesátých a devadesátých a k opětovnému návratu ke konzervatismu v dnešní době, zejména způsobeným ekonomickou náročností a zdánlivě nízkou efektivitou využívání penologických teorií v západoevropských státech, kdy v podmínkách českého vězeňství často docházelo a bohužel i dochází k formalismu v aplikaci moderních penologických postupů a tudíž k jejich nízké efektivitě. Je zde patrné kolísání v rozhodování mezi trestem a zacházením, kdy zejména nekritická snaha o zavádění různých (zejména pedagogických a psychologických) metod bez potřebného personálního a ekonomického zajištění, vede k rozčarování a k odsouzení těchto metod jako celku s příklonem k trestu.

Postoj společnosti k vězňům a odsouzeným zvláště, k vězeňství a problémům, které s výkonem trestu odnětí svobody souvisí, je značně nevyvážený a mnohdy utvářený pouze médii, jež prezentují pouze negativní poznatky z práce Vězeňské služby ČR, často naprosto nepodstatné, s ohledem na fungování systému vězeňství jako specifické sociální služby.

Oblast vězeňství a zacházení s odsouzenými jsem si vybral proto, že je mi tato oblast profesně blízká (pracuji ve Věznicí Ostrov), také se domnívám, že problematika vězeňství a zejména snahy o minimalizování recidivy je celospolečenský problém, který postihuje všechny oblasti života společnosti. Za stěžejní část naplňování smyslu a účelu (§ 2 a § 40 odst. 2 z. č. 169/1999 Sb.) výkonu trestu odnětí svobody, považuji zacházení s odsouzenými.

2. Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody

Zřizovatelem věznic je Ministerstvo spravedlnosti ČR. Vězeňská služba České republiky byla zřízena zákonem České národní rady ve smyslu ustanovení § 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky ze dne 17. listopadu 1992 s účinností od 1.1.1993.

Jednotlivé věznice zřizuje a ruší ministr. V jejich čele stojí ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel Vězeňské služby. Ředitelé vazebních věznic, věznic a dalších organizačních článků Vězeňské služby jsou oprávněni jednat a činit právní úkony za Vězeňskou službu ve všech věcech, kromě těch, které podle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky v platném znění nebo rozhodnutí ministra nebo generálního ředitele patří do jejich pravomoci. Vězeňská služba zajišťuje zejména výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném zákonem č. 555/1992 Sb., ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti. Generální ředitelství Vězeňské služby, vazební věznice a věznice, pokud rozhodují ve správním řízení, mají postavení správních úřadů.

Organizace pobytu odsouzených ve věznici probíhá v souladu s ustanoveními zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb., vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody a dalšími obecně platnými normami týkajícími se výkonu trestu. Vnitřní řád věznice ustanovení těchto předpisů konkretizuje na podmínky věznice.

3. Výkon trestu odnětí svobody

Výkonem trestu je důležité sledovat dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v tomto zákoně. Je jedním z prostředků státního donucení, jichž používá stát při plnění svých funkcí vedle prostředků politických, ekonomických a podobně. Pohrůžkou trestem, ukládáním a výkonem trestu poskytuje stát ochranu základním právním hodnotám.⁴

Výkonem trestu se podle tohoto zákona rozumí též výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvému; jeho výkonem se sleduje dosažení účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.

3.1. Účel trestu odnětí svobody

Účelem trestu je :

- chránit společnost před pachateli trestných činů,
- zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti,
- vychovat pachatele k tomu, aby vedl řádný život,
- působit výchovně i na ostatní členy společnosti,
- spravedlnost trestu.¹

Hlavní zásady výkonu trestu

Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody. Tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.

S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

⁴ zákon č.169/1999 Sb.

¹ zákon č. 140/1961 Sb., § 23

Místo výkonu trestu

Trest se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. Věznice zřizuje a ruší ministr spravedlnosti a jejich správu vykonává Vězeňská služba podle zvláštního zákona.

Vyžaduje-li zdravotní stav odsouzeného zdravotní péči, kterou nelze zajistit ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby, a výkon trestu nelze přerušit, trest se na nezbytně nutnou dobu vykonává ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou, přičemž střežení odsouzeného v takovém případě zajišťuje nejbližší věznice. Zvýšené náklady spojené s provedením takových opatření hradí zdravotnickému zařízení Vězeňská služba.

Trestní opatření odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili 19. rok svého věku, se vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciaci.

Orgán zajišťující výkon trestu

Střežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje Vězeňská služba České republiky.

Vězeňská služba je oprávněna odsouzeným vydávat pokyny a příkazy a používat vůči nim jen taková omezení a donucovací prostředky, které připouští zvláštní zákon.

Povinnosti a oprávnění příslušníka Vězeňské služby stanoví zvláštní zákon. Občanský pracovník Vězeňské služby je oprávněn vydávat odsouzeným pokyny a příkazy v rozsahu stanoveném tímto zákonem.

Zaměstnancem Vězeňské služby se pro účely resocializace vězňů rozumí jak příslušník, tak občanský pracovník Vězeňské služby.

3.2. Výchovná funkce trestu odnětí svobody

Výchovné působení trestu odnětí svobody je hlavní náplní a cílem trestu orientovaného na nápravu pachatele, na jeho resocializaci, která má vést ke změně jeho chování. Aby bylo možné blíže pojednávat o tomto problému, je zapotřebí znát

odpověď na otázku: Za jakých okolností může být pachatel ochoten změnit své chování? Na tuto otázku není jednoznačná odpověď. Záleží na mnoha faktorech, jako jsou osobnost odsouzeného, jeho vůle změnit své chování a dále i motivace ke změně chování.¹¹

Tato motivace závisí na osobnosti pachatele a jejím vývoji v procesu socializace. Každý jedinec se utváří v základní sociální jednotce, kterou je rodina. V ní jako dítě prožívá příjemnost prvních sociálních kontaktů, projevů lásky a sympatie, prožívá první konflikty svých přání s požadavky druhých spojené s nezbytností podřídit se jim. V rodině prožívá povzbuzení a hodnocení svých prvních samostatných pokusů o zvládání různých činností. Všechny projevy vztahů dospělých k jedinci v dětském věku, sociální odezvy na jeho chování, vzájemné chování členů rodiny mezi sebou působí na formování jeho motivačních dispozičních struktur, působí na vývoj motivace k sociálnímu chování jedince. Vytvářející se základ motivačních dispozičních struktur, zejména jeho kvalita, rozhoduje o budoucím sociálním chování jedince, o tom zda se bude jeho chování ubírat prosociálním, disociálním, asociálním či antisociálním směrem.

Prosociální chování se vyznačuje identifikací s obecně platnými sociálními normami. Jedná se o pozitivní sociální chování.

Disociální (nespolečenské) chování se rozchází s normami následkem pokřivených hodnot a sociálních vztahů. Je to chování nepřizpůsobivé, nepřiměřené, avšak bez výraznější agrese a hostility.

Asociální chování je v rozporu se společenskou morálkou, nedosahuje ještě intenzity ničení hodnot, jedinec se vylučuje ze společnosti (záškoláctví, alkoholismus, drogová závislost). Asociální chování často přerůstá v antisociální.

Antisociální (protispolečenské) chování je nepřátelsky zaměřeno vůči okolí. Projevuje se kriminálními sklony v chování, přijímáním kriminálních norem a identifikací s kriminální populací, kterému předchází identifikace se zavadovými či kriminálně orientovanými partami.

V rodině by mělo docházet k uspokojování potřeb dítěte od těch nejzákladnějších až po ty nejvyšší. Častý zážitek frustrace potřeb dítěte může vést později k agresivnímu chování. Nedostatek blízkosti, nedostatek vřelých kontaktů, projevů lásky, pocitů sounáležitosti, bezpečí a spolehlivosti vede k citové deprivaci

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Sociální ochrana*. Policejní akademie ČR, Praha 1996, strana 83

dítěte. Rodina je klasickým sociálním útvarem, pro který je příznačný vztah závislosti dětí na rodičích, zpočátku se jedná o vztah s nerovným sociálním postavením, v němž je dominantní rodič a závislé dítě. Každý člověk se rodí jako bytost závislá na druhých, která se zvolna osamostatňuje, stává se relativně méně závislou. Požadavky rodičů na dítě jsou určovány především sociokulturním rámcem, z něhož rodiny odvozují své zvyklosti a vlastní styl života s odpovídající modifikací výchovy svých dětí.

3.3. Socializace - výchova v širším slova smyslu

Termín socializace označuje vývoj či formování člověka s důrazem na sociální aspekty v širších souvislostech, je identický s pojetím výchovy v širším slova smyslu.

Proces socializace v širším sociálním kontextu probíhá ve školách, výchovných a vzdělávacích zařízeních, na pracovištích, ve volnočasových a zájmových institucích.

Výchovu rozeznáváme manipulativní a komunikativní. Manipulativní výchova tlumí aktivitu, je blížká drezúře. Komunikativní výchova je zde vzájemné působení mezi vychovatelem a vychovávaným, důraz je kladen na aktivitu vychovávaného a jeho vztah a vůle k sebevýchově.

Socializace je výchova v širším slova smyslu. Jde v podstatě o interakční model, v němž společnost působí na jedince a jedinec působí na své sociální prostředí. V tomto procesu dochází k sociálnímu učení. Interakční model odpovídá komunikativní výchově.

Sociální učení je důležitým druhem lidského učení, při němž si jedinec ve styku s druhým jedincem nebo se sociální skupinou osvojuje dovednosti, návyky a postoje potřebné k sociálnímu kontaktu, jedinec přejímá za své sociální role, morální, estetické a jiné normy společnosti. V tomto procesu se formují jeho motivy chování a osobnostní rysy, např. smysl pro spolupráci, spravedlnost a vzájemnou pomoc, ohleduplnost nebo naopak bezohlednost a agresivita.¹¹

Mezi základní formy sociálního učení patří:

- napodobování - nejstarší forma učení, probíhá na nevědomé bázi, napodobování rodičů nebo hrdinů, napodobování pracovních a jiných úkonů;

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Sociální ochrana*. Policejní akademie ČR, Praha 1996, strana 86

- sociálním posilováním (zpevnováním) - založeno na užití odměn a trestů, upevňují se odměněné způsoby chování;
- observační - (zástupné) není vždy nutné, aby byl jedinec potrestán či odměněn, stačí když odpozoruje, že za určité chování byl odměněn, potrestán někdo druhý;
- anticipační - (očekávané) jedinec se bude chovat tak, jak druzí očekávají;
- identifikace - (ztotožnění se vzorem) vede k sebevýchově.

Výchovná praxe tradičně přeceňuje odměny a tresty a snaží se využívat hlavně sociálního učení posilováním. Zkušenosti však ukazují, že již v průběhu předškolního věku napodobování získává převahu nad sociálním posilováním. Dítě se chová spíše podle toho, jak se chovají rodiče než podle toho, jaké chování je odměňováno nebo trestáno.

Důležitý proces socializace je nesmírně významným procesem formování jedince a je velmi důležitý pro proces resocializace. Resocializace ve vězeňské praxi musí navazovat na proces socializace.¹¹

3.4. Zacházení s odsouzenými

Proces zacházení s odsouzenými ve vězeňské praxi chápeme jako korektivní nebo druhotnou socializaci jedinců, u nichž proces socializace v dřívějších vývojových etapách neproběhl úspěšně buď proto, že se v něm vyskytly různé jednotlivé nedostatky a nepříznivé podmínky, nebo proto, že byli „socializováni“ v antisociálním smyslu.

Realizace procesu resocializace je ve vězeňském systému prováděna:

a) obecnými metodami zacházení s vězni - tj. metodami stanovenými zákonem, předpisy, rozkazy a podobnými normami vztahujícími se na stejné zacházení se všemi odsouzenými a zajišťující pořádek a kázeň, hygienu, práva a povinnosti vězňů, tedy věznění – odnětí svobody. Umožňují fungování věznice, nelze jimi dosáhnout trvalé změny chování na sociálně žádoucí.

b) speciálními metodami zacházení s vězni - tj. metodami pedagogickými, sociálními, psychologickými, zaměřenými na individuální i skupinové formy práce

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Sociální ochrana*. Policejní akademie ČR, Praha 1996, strana 87

s odsouzenými. Kladou si za cíl působit na změnu chování žádoucí vzhledem k individuálním problémům vězně.

V realizaci procesu zacházení s odsouzenými se považuje za nutné používat při zacházení s odsouzenými takových obecných a speciálních metod (přizpůsobených pro jejich určité kategorie), které vedou ke zvnitřňování sociálních norem a k naučení se společensky přijatelným formám chování (učení a formování motivace, změny chování - chtějí, mají vůli). Devianti, psychopati nebo recidivisté – u těchto kategorií je velmi obtížné použití speciálních metod, neboť oni jen velice neradi spolupracují. Dále je nutné se naopak vyvarovat takových způsobů zacházení s odsouzenými, které by mohly zpevňovat či dokonce zesilovat jejich kriminální sklony a prohlubovat propast mezi nimi a společností. Proces zacházení s odsouzenými musí být volen vhodně vzhledem k individualitě vězně.

Proces zacházení s odsouzenými by měl směřovat ke třem hlavním cílům, kterými jsou:

1. Kultivace návyků dalším vzděláváním – zahrnuje vlastní profesní přípravu, výcvik a zdokonalování v dovednostech uplatnitelných v běžných společenských podmínkách, patří sem i rozvoj zájmů, zálib pro kvalitní využívání volného času. Kultivace návyků by měla sloužit k zamezení psychického zhoršení či stagnace a měla by vést ke zlepšení či změně životního stylu po propuštění.
2. Osvojování si vhodných sociálních dovedností pro readaptaci na život mimo vězení a na udržení sociálních vazeb – formou modelového sociálního učení čili sociálně psychologického výcviku v rámci skupinové práce s vězni.
3. Specifická pomoc a odborné poradenství zaměřené na řešení osobních problémů.

11

3.5. Klasifikace odsouzených

Pojem klasifikace typologie není v jednotlivých zemích používán jednotně a jednoznačně. Klasifikaci definujeme jako rozdělování vězňů do skupin nebo tříd tak, aby se mohli účastnit stejného nebo podobného nápravného zacházení. Seskupení

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Sociální ochrana*. Policejní akademie ČR, Praha 1996, strana 88

do tříd, vytváření skupin dle způsobů zacházení umožňuje v jejich rámci individuální výchovnou práci s odsouzenými.

Nabízí se tyto základní otázky :

1. Do jaké míry je účelné seskupovat odsouzené se stejnými nebo podobnými charakteristikami do samostatných skupin nebo tříd?
2. Jaká má být míra heterogenosti a homogenosti těchto skupin nebo tříd? Což není zanedbatelné z hlediska dynamiky skupiny ve speciálních skupinových programech.

Evropské země se shodují v potřebě klasifikace odsouzených podle způsobu zacházení s nimi, shodují se v následujících principech:

- a) od všech uvězněných osob je třeba oddělovat skutečně nebezpečné vězně (např. psychopaty), kteří budou vyžadovat umístění do zařízení se speciálním bezpečnostním charakterem,
- b) od všech odsouzených je třeba oddělovat mentálně defektní vězně, kteří vyžadují speciální lékařskou, psychiatrickou a psychologickou péči (devianty, všechny toxikomany),
- c) od osob vyžadujících standardní zacházení musí být odděleni mladiství, prvotrestaní a všichni ostatní vhodní pro polootevřená a otevřená oddělení věznic.

Seriace versus klasifikace

Seriace znamená rozdělování odsouzených podle objektivních vnějších hledisek. Představuje historicky nejstarší vytváření skupin odsouzených například: podle stáří, pohlaví, minulých trestů, zdravotního stavu. Účelem seriace je zabránit nežádoucím kontaktům ať z důvodů morálních, hygienických apod. Seriace tedy představuje jen jednoduché, základní rozdělování, oddělování odsouzených tak, aby nedocházelo k uplatňování vzájemného nepříznivého ovlivňování, aby se zabránilo nákaze nezkušeného vězně vězněm zkušeným. Velmi důležité je rozdělování odsouzených v rámci možnosti podle národnosti, dále podle víry (satanista, křesťan, muslim). V neposlední řadě by se nemělo opomenout oddělování odsouzených za násilné trestné činy (znásilnění, pohlavní zneužívání).

Naproti tomu klasifikace představuje rozdělování a seskupování odsouzených podle osobnostních rysů a s ohledem na jejich resocializaci.

Diferenciace versus klasifikace

Diferenciace výkonu trestu je pojem, který znamená zřizování a zavádění rozdílných typů věznic a forem výkonu trestu přizpůsobených potřebám resocializace odsouzených. Diferenciace znamená rozdělení podle typu věznic. Klasifikace je někdy pojímána jako vnitřní diferenciace a spočívá ve vhodných režimech a programech pro vybrané či za tím účelem seskupené odsouzené. Klasifikace a diferenciace jsou v nerozlučném vzájemném vztahu. Klasifikace odsouzených může být teprve tehdy úspěšně a rozumě praktikována, budou-li pro umístování a nápravné zacházení s odsouzenými k dispozici různé typy věznic a formy výkonu trestu s bohatou nabídkou programů.¹¹

Na druhé straně není možné opomenout, že po pracovní době zaměstnanců věznice začíná druhý život. Tam probíhá další klasifikace odsouzených, nikoliv však podle platných norem. Odsouzení, kteří jsou v žebříčku hierarchie na vrcholu, provádí vlastní klasifikaci ostatních odsouzených. Takto utlačovaní odsouzení neunesou psychický tlak na jejich osobu a pokusí se o sebevraždu, nebo se v lepším případě pouze sebepoškodí. Je však v zájmu každého pracovníka věznice takováto jednání a chování změnit. Musíme si ale přiznat, že zde máme značné mezery.

Nástupní oddělení

Velmi důležitým článkem v průběhu umístování odsouzených a možnosti sebeuplatnění jsou nástupní oddělení věznice. Tato oddělení slouží pro příjem odsouzených. Zde se s odsouzeným zpracovává komplexní zpráva, která obsahuje hodnocení chování, výsledky psychologického vyšetření jeho osobnosti. Dále jsou místem, kde se odsouzený podrobně seznámí s právními předpisy, pravidly a vnitřním řádem té věznice, do které nastoupil výkon trestu odnětí svobody. Tyto normy budou po dobu výkonu trestu určovat jeho práva a povinnosti. Odsouzený by měl být také

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Sociální ochrana*. Policejní akademie ČR, Praha 1996, strana 90

pracovníky tohoto oddělení připravován na zvláštnosti způsobu života ve vězeňském prostředí a na každodenní režim. Pobyt odsouzeného v nástupním oddělení umožňuje specialistům věznice odsouzeného ohodnotit, zpracovat jeho charakteristiku a vybrat pro něj nejvhodnější způsob zacházení. Dále umožňuje odhalit případné charakterové vlastnosti odsouzeného a podle této charakteristiky pak rozhodnout o jeho nejvhodnějším umístění v rámci věznice.³

Výstupní oddělení

Dalším a velmi důležitým článkem je výstupní oddělení věznice. Výstupní oddělení by měla být zřízena ve všech věznicích, neboť jejich opodstatněnost je velmi důležitá. Odsouzení po určité době ve věznici ztrácejí kontakt s reálným světem a jejich znovuzачlenění do společnosti po propuštění je výrazně závislé na kvalitě přípravy, kterou má výstupní oddělení zajistit. Odsouzený by se v tomto oddělení měl dozvědět, jak vyhledat případnou pomoc po propuštění, jak spolupracovat se sociálním kurátorem a podobně. Režim výstupních oddělení je volnější v tom smyslu, aby si odsouzený již mohl postupně přivykat na vyšší míru samostatnosti (pro případné pracovní návyky, samostatné ranní buzení a vstávání, samostatná příprava stravy, praní či žehlení prádla).

K tomuto jsou výstupní oddělení vybavena a přizpůsobena a pracovníci zde mají přizpůsoben i pracovní plán a řád, kterým se oddělení řídí.

Specializovaná oddělení

Vězeňská služba ČR v některých věznicích zřizuje oddělení, která umožňují speciální péči pro skupiny odsouzených, kteří trpí specifickými problémy. Například ve věznici Kuřim je oddělení pro pachatele se sexuální deviací, oddělení pro trvale pracovně nezařaditelné, v Pardubicích specializované oddělení pro trvale pracovně nezařaditelné, v Brně oddělení pro odsouzené trpícími respiračními problémy, v Opavě oddělení pro drogově závislé ženy. Všehrdy je věznice pro mladistvé a v naší věznici v Ostrově je specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek.

³ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 - Řád výkonu trestu

Krizová oddělení

K případnému nevyrovnaní se s podmínkami a prostředím věznice jsou zřízena krizová oddělení. Krizová oddělení jsou často využívána nejen k překlenutí psychické krize, v níž se odsouzení často nacházejí, ale jako izolace patologických skupin odsouzených - násilní jedinci, toxikomani, možné objekty násilí a podobně.

Penitenciární diagnóza a klasifikace

Spáchá-li osoba trestný čin, je obviněna. Obviněný je stíhán vazebně, nebo na svobodě. Je zahájeno přípravné řízení, po jeho ukončení následuje soudní proces, kde se rozhodne o vině a nevině obviněného. Je-li odsouzen k nepodmíněnému trestu, soud určí délku trestu a druh věznice, kde bude odsouzený umístěn. Do výkonu trestu může být odsouzený přijat pouze na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu odnětí svobody, nebo také na základě vydané výzvy soudu k nastoupení výkonu trestu.

Penitenciární diagnóza by měla být zaměřena na důkladný rozbor osobní, rodinné a sociální anamnézy a podle toho, jak reaguje a jak se začleňuje do vězeňské komunity.

Penitenciární diagnóza by měla vycházet:

1. Z vyšetření intelektových schopností, dynamické struktury osobnosti se zaměřením na vývoj jedince v procesu socializace, na typ interpersonálního chování, na chování v zátěžových situacích a odolnost vůči psychické zátěži, na schopnosti a předpoklady pro další rozvoj osobnosti se zaměřením na oblast zájmů a zálib, na problematické rysy osobnosti a návyky v chování, na sexuální preferenci a na zjištěné drogové závislosti či závislosti na alkoholu.
2. Z rozboru kriminogenní situace a motivace trestné činnosti a její zaměřenosti.
3. Z poradenství zaměřeného na volbu povolání, profesní předpoklady.
4. Z potřeby a vůli k vzdělávacím aktivitám.
5. Ze zjištěných zájmů a zálib pro volnočasové aktivity.
6. Ze zmapování aktuálních sociálních problémů.

Teprve na základě komplexní penitenciární diagnózy lze stanovit individuální programy zacházení a zařadit odsouzeného do odpovídající skupiny.

Velmi podstatným předpokladem je, aby komplexní penitenciární diagnózu, vypracování individuálního programu zacházení a následnou klasifikaci prováděl specializovaný tým odborníků ve spolupráci s ostatními, kteří se s odsouzenými denně stýkají. Tato fáze představuje teprve počáteční předpoklad působení na odsouzeného.¹¹

3.6. Osobnost odsouzeného

Přijetím na nástupní oddělení věznice je fakticky danému subjektu připsána role odsouzeného s právy a povinnostmi vymezenými zákonem o výkonu trestu a příslušným řádem. Je podroben vstupním vyšetřením a je stanovena penitenciární diagnóza. Důležité je nejen vyšetření specialistů, ale i každodenní interakce nejen s vězni, ale i s vedením oddělení, reakce na změny v rodině, jeho vůli, na styl, jak výkon trestu odnětí svobody přežít.

Penitenciární diagnóza je základem klasifikace odsouzených, na niž by mělo navazovat diferencované zacházení. U nás dosud nebyl formulován jednotný systém klasifikace odsouzených, ani diferencovaného zacházení s nimi. Jiná je situace v zahraničí, kde existuje celá řada klasifikačních systémů opírajících se o osobnost a její poruchy, které jsou považovány za významné z hlediska zaměření procesu korektivní socializace. Při jejich vytváření převládal typologický přístup.

Závěrem lze konstatovat, že trest odnětí svobody v každém případě mění chování a tím částečně i osobnost jedince, vůči němuž je uplatněn. Směr této změny (zda od společnosti nebo k ní) závisí především na způsobu výkonu trestu.

Mnozí vězni po nástupu do výkonu trestu nebo vazby upadají do krize, která tuto změnu, kdy se ze svobodného člověka se stává vězeň, provází. Platí to především o těch, kteří se do vězení dostávají poprvé v životě a prožívají tzv. „šok z izolace“. Uvězněním dochází k narušení obvyklé životní situace, člověk z ní je doslova vytržen a současně je nucen zvykat si na něco zásadně jiného.¹⁷

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Sociální ochrana*. Policejní akademie ČR, Praha 1996, strana 90

¹⁷ PAUKERTOVIČ, J. et al. : *Psychologie, učební texty*, IVVS ČR, Stráž pod Ralskem 2002. strana 91

Klasifikace odsouzených vztahující se k procesu socializace

Pro potřeby výchovného, resp. resocializačního působení na odsouzené se pro vězeňskou praxi jeví jako vhodné užití klasifikace, která se vztahuje k procesu socializace a podle níž lze rozdělit odsouzené na čtyři základní typy: prosociální, antisociální, pseudosociální a asociální.

Prosociální typ: k tomuto typu řadíme odsouzené, kteří jsou orientováni na konvenční a legální normy, jsou více konformní s personálem věznice než s asociálními skupinami odsouzených, ovlivněnými vězeňskou subkulturou. Mají více kontaktů mezi sebou než s ostatními typy vězňů. Nejvíce jedinců tohoto typu se nachází mezi prvotrestanými. Z hlediska geneze trestného činu se jedná o jedince, kteří podleli vlivu situace, patří sem např. pachatelé násilných trestných činů, kteří jednali pod extrémním sociálním nebo psychickým tlakem. Jsou naivní, pokud jde o kriminální praktiky, mají málo znalostí o organizovaných zločinech a málo kontaktů s jejich pachateli. Jejich vztahy v rodině jsou těsné. Mají zájem o výchovný program věznice. Mají největší předpoklady pro korekci svého chování a šance na znovu zařazení do společnosti.

Antisociální typ: představuje jedince, kteří jsou orientováni na kriminální normy, mají jen minimální kontakty k personálu věznice, ale velmi rozsáhlé ke spoluvězňům mimo asociálních typů. Začínají s pácháním trestných činů obvykle již v mladistvém věku. Jsou nejčastěji pachateli těchto trestných činů: loupeže, vloupání krádeže aut, ublížení na těle aj. Tento typ odpovídá deviantně socializovanému jedinci.

Pseudosociální typ: pro jedince tohoto typu je příznačné střídání systému norem. Jedinci tohoto typu zdůrazňují více osobní zisk než kolektivní hodnoty. Vyznačují se labilním systémem norem a nespolehlivostí. Mají stejné kontakty k personálu věznice jako ke spoluodsouzeným. Charakteristickým znakem sociálního prostředí, z něhož pocházejí, je nedůsledná, nedostatečná výchova v disharmonické rodině. Vyznačují se v životě dobrými hereckými schopnostmi. Socializace u tohoto typu probíhala převážně deficitně.

Asociální typ: jedinci tohoto typu postrádají podobně jako jedinci pseudosociální normativní vazby, avšak více z nezpůsobilosti. Mají nedůvěru a úzkost před každým druhem osobního vztahu, nenavazují mnoho kontaktů ani se spoluvězni ani s personálem věznice. Mají ze všech čtyř typů nejdelší kriminální kariéru. Velmi často recidivují. Jejich rozličné delikty proti osobám a majetku jsou často bez jasného motivu

a jsou neobvyklé v metodě. Jejich sociální vývoj se vyznačoval špatnou péčí ze strany rodičů a celkovou zanedbaností. Jejich sociální schopnosti jsou málo vyvinuty.¹¹

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že odsouzené není možné rozškátekovat do těchto čtyř skupin. Podle mého názoru se některé typy prolínají dle momentálních potřeb odsouzených. Musíme mít na paměti, že většina odsouzených jsou tak trochu „herci“. K tomu, aby získali nějakou výhodu, jsou schopni čehokoli. Není to však pravidlo. Jsou mezi nimi i odsouzení, kteří si přišli do věznice odpykat trest se vším všudy.

Analýza působících faktorů

Rizikové a závadové vlivy a okolnosti jsou sledovány především v těchto směrech:

- faktory trestněprávního charakteru,
- faktory osobnosti,
- faktory rodinné historie,
- faktory osobní historie,
- faktory kriminální anamnézy,
- faktory související s pobytem ve vězení,
- faktory související se začleňováním do společnosti po propuštění

Proces resocializace a ovlivnění u jednotlivých typů klade ve výkonu trestu odnětí svobody odlišné požadavky na jeho realizaci a možnost jeho realizace záleží na individualitě každého odsouzeného. Je třeba zvažovat zátěž vězeňské komunity, vnitřní napětí, konflikty, problémy ve věznici a doma, stres, ale i traumata, obavy a strach. Dále je potřeba vzít na zřetel ovlivňování ostatních odsouzených, manipulace, návody, přesvědčování k takovému či onakému přístupu k životu, hodnocení bezpečí a nebezpečí (životní filosofie asociála, psychopata, devianta). Rozhodně by na proces socializace v minulosti měl navázat proces resocializace v přítomnosti. Poznatky z minulosti by měly sloužit k upřesnění individuálního způsobu zacházení s odsouzeným a měly umožnit přesné zacílení programu zacházení, který bude směřovat do budoucnosti.

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. : Sociální ochrana. Policejní akademie ČR, Praha 1996. strana 91

3.7. Programy zacházení s odsouzenými

Zacházení s odsouzenými by mělo být uskutečněno pomocí programů, které mohou zejména odsouzení významnou měrou uplatnit při zlepšení či změně životního stylu po propuštění.

Programy zacházení obsahují:

- programy pracovní - spočívají v osvojení si vhodných pracovních návyků a dovedností
- programy vzdělávací - jsou zaměřené na dokončení školního vzdělání, na vyučení se v oboru či zaučení se v oboru, na rekvalifikační kurzy, na studium na střední škole apod.
- programy volnočasové - týkající se rozvoje zájmů a zálib kulturních, jazykových, sportovních, rukodělných apod.
- programy tréninkově terapeutické - zaměřují se na osvojování si sociálních dovedností nutných pro život na svobodě a orientovaných především na řešení modelových situací (sociálně psychologický výcvik), jednak na pomoc při řešení problémů převážně sociálních (poradenství) či psychických (psychoterapeutické programy).
- extramurální programy - znamenají kontakt ze životem za vězeňskou zdí, což předpokládá intenzivnější kontakt s rodinou, institucemi, církvemi. Naši věznicí pravidelně navštěvují pověření zástupci církve, kterým je umožněn rozhovor s vězni bez přítomnosti vězeňského personálu. Dále odsouzení mají nárok na pravidelnou návštěvu rodiny, což ve velké míře využívají.

Nutným předpokladem uskutečňování výše uvedených programů je seskupení odsouzených do určitých skupin (tříd) dle způsobů zacházení s nimi.

Pokud bych měl zhodnotit, který z nabízených programů je výhodný z hlediska přístupu odsouzených, tak bych to viděl asi takto:

- pracovní programy nejsou pro odsouzené žádným velkým lákadlem, většina z nich si jen velmi nerada osvojuje pracovní návyky (pokud je vůbec někdy měla),
- vzdělávací programy taktéž nejsou nijak moc oblíbené u převážné většiny odsouzených (to dosvědčují i výpovědi odsouzených v kapitole 7.1.),

- programy volnočasové jsou již mnohem více oblíbené, zejména pak co se týče sportovního zaměření,

- tréninkově terapeutické programy jsou kladně hodnoceny tou skupinou odsouzených, kteří v civilním životě ztratili veškeré sociální dovednosti a kteří jsou momentálně psychicky „na dně“,

- extramurální programy jsou podle mého názoru nejvíce oblíbené, kontakt především s rodinou má velmi kladný vliv na resocializaci odsouzených.

Výkon trestu se dělí na čtyři typy, podle stupně ostrahy a denního režimu:

- a) s dohledem
- b) s dozorem
- c) s ostrahou
- d) se zvýšenou ostrahou

Struktura a dynamika osob ve výkonu trestu odnětí svobody se po roce 1990 změnila. Řada vězňů má středoškolské vzdělání, dokončené i nedokončené vysokoškolské vzdělání různých směrů. Naproti tomu je zde i velká skupina osob s disharmonickým vývojem osobnosti – psychopatů, sociopatů, deviantů, u kterých inteligenční hladina dosahuje pásma průměru až lehké mentální retardace. Nemalá skupina trpí stupněm závislosti na alkoholu, droze a patologickém hráčství, včetně různých akutních nebo chronických onemocnění. Struktura osobnosti je z velké části narušena sociopatií, emocionální labilitou, narušeným sebecitem, agresivitou, což kompenzují maladaptivními formami chování, zejména v obranných mechanismech při psychické zátěži.

Zvláštní skupinou jsou mladiství, kteří podléhají speciálnímu programu zacházení s mladistvými vězni. U této skupiny je stále vyšší předpoklad na změnu postoje k životní filosofii nikoliv k identifikaci na „kriminálního“.

Programy zacházení a volnočasové aktivity v současnosti

Programy zacházení, dříve resocializační programy, jsou velice důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Už změna názvu tohoto institutu v novele zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. ze dne 30. června 1999, který

vstoupil v účinnost 1. ledna 2000, naznačuje, že resocializace ve výkonu trestu je velice obtížná a těžko dosažitelná. Prostředí, v němž se odsouzení při výkonu trestu odnětí svobody pohybují, je při dnešním neutěšeném stavu českého vězeňství velice problematické. Je proto velmi těžké požadovat po příslušnících a civilních zaměstnancích Vězeňské služby (psychologové, sociální pracovníci, pedagogové, vychovatelé, zdravotní personál a další), aby dosáhli alespoň částečné resocializace odsouzeného.

Resocializace odsouzeného je změna v chování a životní filosofii a je podmíněna následujícími faktory:

- prostředí ve věznici, tj. zde zajistit dostatečný prostor pro soukromí odsouzeného;
- kvalitní personál, který s odsouzenými pracuje;
- dostatečné finanční zázemí pro výkon zájmových aktivit;
- přístup samotného odsouzeného k jeho možné nápravě, respektive změna postojů a názorů na jeho postavení ve společnosti („kriminálník“, Róm, mentálně retardovaný deviant, alkoholik, toxikoman – mají šanci získat zaměstnání, řádnou partnerku, přiměřený byt).

Zákon stanoví, že základem pro programy zacházení je zpracování komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku jeho trestu, charakterové vlastnosti a příčiny trestné činnosti. Odsouzenému má být posléze nabídnuta možnost výběru programů zacházení, z nichž si může zvolit ten, který by mu mohl nejlépe vyhovovat. Pokud si nevybere, je mu určen program v základní formě. Skutečnost je bohužel taková, že pracovníci, kteří se podílejí na výkonu programu zacházení s odsouzenými, jsou zcela přetížení a mají na starost někdy 5 až 10 krát více klientů, než mohou zvládnout. Zde se promítá i zjevný nedostatek finančních prostředků, který brání realizaci mnohdy velice zajímavých nápadů.

Mezi vězni jsou velmi oblíbené zájmové kroužky. V některých případech se pracovníci vězeňské služby snaží realizovat programy zacházení i mimo budovu věznice (např. fotbalové utkání, hudební vystoupení a podobně). Tyto aktivity jsou zatím koncipovány jako forma odměny. Z důvodu nedostatku finančních prostředků nemohou být pravidelné. Velká péče je ve věznicích i vazebních věznicích věnována mladistvým a mladým dospělým. Toto je považováno za velice pozitivní přístup z hlediska prevence recidivy.

Velmi důležitou součástí programu zacházení je zaměstnávání vězňů. Součástí toho je však neméně důležité vzdělávání vězňů a jejich rekvalifikace. Vedení věznic obvykle volí mezi možnostmi vzdělávacích a rekvalifikačních kurzů ty, jež nepřinesou příliš vysoké náklady, a které jsou uplatnitelné pro zajištění chodu nebo hospodářské činnosti věznic. Jde zejména o kvalifikace natěrače, lakýrníka, zedníka, kuchaře apod. V současné době se také vstupuje do jednání se Středisky vzdělávání dospělých a jazykových škol. Zde jsou nabízeny rekvalifikační kurzy v různých profesích. Tyto získané zkušenosti pak mohou uplatnit v běžném občanském životě. Například v naší věznici v současné době probíhá kurz natěračů a v nedávné době jsme ukončili základní kurz na počítačích. Tento kurz byl ze strany odsouzených velmi oblíben, a proto v budoucnu takovéto kurzy budeme opakovat.

Již mnohokrát se osvědčilo přísloví „kdo si hraje, nezlobí“. Z tohoto důvodu je zaměstnání odsouzeného, ať už prací, vzděláváním, sportem, četbou či jinými aktivitami během dne, jednoznačně prospěšné. Odsouzený nemá mnoho času a možná ani myšlenky na znepříjemňování života sobě, spoluvězňům a ani zaměstnancům Vězeňské služby.

Je tedy třeba zdůraznit, že způsob zacházení s odsouzenými je velmi podstatnou součástí výkonu trestu odnětí svobody a měla by se mu věnovat značná pozornost.

Z vlastní zkušenosti vím, že u některých odsouzených jde pouze o jakési přežívání ve výkonu trestu, nikoliv aby změnili své životní návyky. Tato skupina vězňů jen velmi nerada spolupracuje s vězeňským personálem. Zajímá je jen posilovna, kde načerpají sílu a vytrénují svaly. Po pracovní době, kdy začíná druhý život ve věznici, tito „unavení“ odsouzení z posilovny šikanují a jinak utlačují ostatní spolubydlící. Na druhé straně někteří odsouzení však sami vyhledávají způsoby, kterými by odstraňovali nudu nebo snižovali vězeňské napětí. Je to ale malé procento odsouzených, kteří takto přemýšlí. Tito vězni by totiž rádi po skončení výkonu trestu využili některý z nabízených programů v civilním životě.

3.8. Překážky v realizaci programů zacházení

Řešení krizových situací

Přístup k řešení krizových situací je různý podle druhu věznice. Uzavřené oddělení je oddělením, kde odsouzení odpykávají kázeňský trest. Toto oddělení některé věznice využívají k uklidnění a odpočinku odsouzených. Vězni jsou často ve stavu takzvané „ponorkové nemoci“ a nejsou již schopni bezkonfliktního setrvání v cele, která je často přeplněna. Jsou ale i věznice, kde se kázeňských trestů využívá hojně, ba dokonce i nadbytečně.

O použití donucovacích prostředků se vedou záznamy od všech zúčastněných osob (minimálně dvou příslušníků, kteří zákrok prováděli). Správnost postupu a oprávněnost použití donucovacího prostředku je přezkoumána 1. zástupcem ředitele věznice a ředitelem věznice. Pokud jsou zde nejasnosti, je prošetřena oddělením prevence a stížností. Také za těchto opatření mohou vyvstat pochybnosti o přiměřenosti či nutnosti zákroku. O tom svědčí protokoly o použití donucovacích prostředků.

Vztahy mezi personálem věznice a vězni se v jednotlivých věznicích liší. Kolísají od otevřených stabilizovaných vztahů, kde převládá komunikace a bezprostřední řešení problémů, až po napjatou a nevraživou atmosféru otevřeného nepřátelství. Faktorem ovlivňujícím tento stav není jen typ věznice a míra sociální narušenosti vězňů, ale také do jisté míry úroveň a profesionalita personálu věznice. Tento jev lze vypozařovat v různých žádostech o přemístění vězňů z kmenové věznice do jiné věznice, ale také z jiných věznic do kmenové věznice, kde pracují.

Pomoc psychologa

Ve věznici je poměrně často provozována skupinová terapie. Pro uspokojení potřeb odsouzených je však nedostatečná z důvodu přetížení odborných specializovaných pracovníků. Někteří psychologové upřednostňují individuální terapii, kterou považují za mnohem účinnější.

Pomoc psychologa je zásadní nejen pro odsouzené již ve výkonu trestu, ale hlavně pro odsouzené, kteří nastupují trest a hlavně pro ty, kteří nastupují trest poprvé a

mají problémy s adaptací na nové podmínky. Nemalý podíl psychologa je i u stíhaných osob podezřelých ze spáchání trestné činnosti, kteří jsou stíhaní vazebně. Jejich nejisté postavení, závislé na rozhodnutí soudu, je z psychologického hlediska velice náročné. Vazebně stíhaný je nucen se vyrovnat s obtížnou životní situací, kterou nepředpokládal a na kterou nebyl připraven. Velice náročná je komunikace s dozorcí, kteří často pod vlivem rutinní praxe nevidí rozdíl mezi odsouzenou a vazebně stíhanou osobou.

Anomální chování a reakce u vězňů

Anomálie je obvykle vymezována jako zjevná odchylka od normy, která nezahrnuje patologický stav. Anomální vyjadřuje význam nepravidelný, výjimečný, odchýlný s různou dynamikou reakcí a chováním. Anomální chování dokresluje ta skutečnost, že se prezentuje u vězňů na osobnostním terénu, mnohdy zeslabeném disharmonickým vývojem, neúčinnou socializací a jistým mentálním deficitem a často kriminálními formami chování v minulosti.

Projevuje se hlavně v poruchách emotivity, např. ve zvýšené afektivní dráždivosti, apatickém a vystupňovaném afektu, v depresivní, bezbranné apatické náladě. Vedle emocí je často snížena volní složka osobnosti jako schopnost vážně se rozhodnout pro určitý cíl, současně si uvědomit cestu k jeho dosažení včetně následků a dopadů. Osobnost je charakteristická slabostí, váhavostí, bezbranností, ale i unáhleností v jednání.

V diagnostických otázkách anomálního chování ve vězeňských zařízeních se nám stavy mohou jevit jako hraniční s tendencí k duševní poruše.

Anomální reakce a chování ve vězeňských zařízeních se nacházejí zejména v těchto formách :

1. Individuální hladovka – odmítání vězeňské stravy vězněm. Tento stav však může být relativní, neboť vězeň sice odmítá vězeňskou stravu, ale kupuje si potraviny a pití prostřednictvím ostatních vězňů na cele, nebo od nich dostává to, co oni nechtějí. Je třeba sledovat pitný režim, váhu a prostřednictvím lékaře další tělesné funkce. Vězně poučíme o důsledcích hladovky na jeho zdravotní stav, hovoříme s ním na téma motivace k hladovce a vysvětlíme mu také to, že hladovka je jeho vlastní rozhodnutí, že s tím ničeho mimo zákon nedosáhne.
2. Různé formy sebepoškozování – jde zejména o :

- a) řezání – břitvami žiletek zejména na předloktí rukou, kde se vytvářejí tzv. žebříky pergamenově bílých jizev,
 - b) vpichování různých předmětů pod kůži s tím, že jsou kovové předměty infikované slinami, sekrety ze zubů, močí a stolicí,
 - c) polykání předmětů – jde o různé předměty, které mají vyvolat lékařský zákrok spojený s pobytem ve vězeňské nemocnici (polykání částí lžic, nožů, skobiček z obrazů),
 - d) zneužívání různých léků (sedativ, antisedativ, analgetik),
 - e) zneužívání různých čajů tzv. „magoráků“, které si vyrábějí předimenzováním čajové směsi s tabákem a vzniklý extrakt pijí. Dva až tři takové čaje denně způsobují po nějaké době zažívací potíže, narušují zubní sklovinu a mají vliv na srdce,
 - f) zneužívání drog (marihuana, LSD, pervitin a další)
 - g) zneužívání přírodních látek (sušené jedovaté byliny: durman, rulík zlomocný, cibulky konvalinek, z hub je to lysohlávka a další jedovaté houby)
3. Suicidální aktivita – účelová, nátlaková s motivací vydírat vězeňský a občanský personál věznic:
- a) řezání žil a tepen na končetinách a krku,
 - b) strangulace různého typu s tím, že se vždy na ně přijde a jsou tzv. zachránění (obinadlo),
 - c) dušení (nasunutím igelitového pytlíku s houbičkou s toluenem až do vydýchání vzduchu a pak jsou „zachránění“),
 - d) používání chemických prostředků (saponáty, nemrznoucí směsi a jiné chemické dostupné prostředky).
4. Šikanování a psychické manipulace mezi vězni jako asymetrické interpersonální agrese k prosazování svých potřeb, zájmů a cílů s výraznou újmou na sebevědomí a zdraví.
5. Agresivní chování – je obsaženo v celé řadě anomálního chování, které má své příčiny v zátěži, vzdoru, provokacích, účelu, traumatizaci, ale i rezignaci, bezradnosti, úzkosti, strachu, panice i v blokádě adekvátních způsobů reagování.
6. Anomální chování a reakce se mohou projevat i v jisté nechuti, neschopnosti nastavit motivaci k úkolům a povinnostem, které se od vězně očekávají, např. plnění vězeňského řádu. Klademe si často otázky: Jde o nekázeň? Vzdor,

neschopnost? Často jde o latentní situační proměnu, jejíž podstata je v konfliktu v hlubší struktuře vězeňské komunity, která se sama zaslouží i o odeznění chování, např. v nedorozumění ke „kolchoznímu“ systému, rozporu mezi „králem“ a „chytrákem“ nebo mezi „bijci“ navzájem.

7. Anomální uspokojování sexuálních potřeb. Možnost vytvořit si předpoklady pro heterosexuální styk ve výkonu trestu není nemožné, ale v podstatě velmi snížené. Homosexuální kontakty jsou možné tak jako všude jinde. Homosexuální chování jako náhradní sexuální aktivita, automasturbace a felace vytvářejí nejčastější formy sexuálního chování vězňů. Anomální formy tohoto chování jsou zejména:

- a) časté mutuální kontakty na vězeňské veřejnosti,
- b) felace a anální kontakty, část za odměny a výhody,
- c) uvedené formy jako sexuálně motivované násilí ve skupině tzv. „pro obecnstvo“.

8. Anomální chování se může projevit i jako neúčelná a nefunkční osobně účelová adaptace. Vězeň, i když je delší dobu ve vazebním prostředí a reaguje jako adaptovaný, se může na neadekvátní stimul chovat nepřiměřeně, jako kdyby žádnou vazební zkušenost neměl, např.:

- a) zjevnou nekázní proti vězeňskému řádu,
- b) kolováním zpráv, peněz, léků,
- c) pokusy o zapalování věcí na cele jako zjevná provokace,
- d) stížnostmi na stravu – její teplotu, kvalitu a kalorickou hodnotu,
- e) stížnostmi na hygienické činitele (teplá voda na koupání),
- f) stížnostmi směrem k personálu a jejich opomenutí,
- g) stížnostmi na liknavost lékaře, psychologa a sociálního pracovníka,
- h) stížnostmi k práci úctárny a dalších služeb (prádelna).

V těchto případech může docházet k adaptační kompenzaci, domluvě vězňů nebo ke kroku zinscenovanému právníkem odsouzených, který čeká na reakci vězeňského personálu, aby mohl podat oficiální opatření, návrh nebo stížnost. Chování z nefunkční adaptace mohou být subjektivně neúčelná, protože vytvářejí prostor pro akci snižující napětí, nebo zastírají činnost, která má pro vězně větší smysl.¹⁵

¹⁵ JŮZL, M., OLEJNÍČEK, A. : Penologie a penitenciární pedagogika, Brno 2004. strana 104

4. Adaptace na podmínky výkonu vazby a trestu

Adaptace na výkon vazby výkon trestu odnětí svobody závisí na :

1. osobnosti odsouzeného
2. podmínkách výkonu trestu
3. na novosti požadavků a podmínek

Osobnost a podmínky :

Výkon vazby ale i trestu je značnou psychickou zátěží – nejtěžší je to pro prvotrestaného.

Zvládání této zátěže záleží na :

1. jak je vybaven na zvládání zátěžových situací,
2. podmínkách v jakých se aktuálně nachází (skladba lidí na cele, práce, rádio
3. na předchozích zkušenostech
4. na situaci, ve které se nacházel před nástupem (rodinné zázemí, sociální vztahy)
5. aktuální sociální situace (vzdálenost věznice od rodiny, finanční problémy, nejistota z vyšetřování, osobní problémy)
6. aktuální psychický stav
7. životních návyků (hygiena, vykonávání potřeby, kapacitní problémy na cele)
8. sociokulturních návyků (čtení, malování, hudba, psaní článků).

5 základních typů adaptace na výkon trestu :

a) Realistické přizpůsobení – týká se odolných jedinců, vytkli si reálné cíle. Jedná se o jedince psychicky i sociálně odolné vůči zátěži, motivované podmíněným propuštěním.

b) Agresivně nepřátelské přizpůsobení – agresivní forma vyrovnání se zátěží. Agresivní proti personálu, spoluvězňům. Je proti všem. Nesnadná je zde výchovná práce.

c) Přizpůsobení nepřiměřenou kompenzací – vychloubá se svojí trestnou činností, hraje roli velkého zločince. Jedinec, který se chvástá svými budoucími zločiny, ale ve skutečnosti si není jist sám sebou.

- d) Přizpůsobení se nepřiměřenou projekcí – nejjednodušší způsob zacházení s pocitem viny. Spočívá v obvinění někoho jiného. Může za to někdo jiný.
- e) Přizpůsobení únikem – plánuje, jak ve skutečnosti ze situace unikne, nebo uniká denním sněním. Bývá často provázena drogou.

4.1. Eyseneckova teorie kriminální osobnosti pachatele

Podle této teorie pachatelé ve srovnání s kontrolní skupinou netrestaných osob dosahují vysokých hodnot extravertze, neuroticismu a psychotocismu.

Penologický výzkum potvrdil vysoký výskyt psychopatických rysů u trestaných osob v porovnání s netrestanými. Na základě položkové analýzy „škály kriminálního sklonu“, který je součástí Eyseneckova dotazníku, penologický výzkum potvrdil, že delikventní osoby se na této škále nachází mnohem výše než osoby nedelikventní. Z odsouzených dosahují recidivisté vyšších hodnot na „škále kriminálního sklonu“ než prvověžnění.

Delikventi v porovnání s nedelikventy vykazují vyšší stupeň nervozity, agresivity, depresivity, projevuje se u nich tendence k vznětlivějšímu chování.¹⁹

4.2. Psychopatické rysy odsouzených

Ověřování výskytu dalšího osobnostního rysu, kterým je rigidita osobnosti, jež se týká možnosti nápravy chování, byla výzkumně sledována. Bylo zjištěno, že rigidita se projevuje významně zejména u recidivistů, kteří v důsledku vypracovaných stereotypů nedokáží snadno modifikovat své chování, mají sklon dopouštět se opakovaně stejné trestné činnosti i tehdy, když jsou si plně vědomi postihnutelnosti svého chování. Byla prokázána větší rigidita u delikventů – recidivistů v porovnání se skupinou netrestaných osob.

U recidivistů v průběhu jednoho roku vzrůstá sklon k vynucování si respektu, k autokratickému, egocentrickému a výbojnému jednání.

Delikventní osoby častěji řeší obtížné životní situace sociálně nežádoucím způsobem, mají sklon jednat impulzivně, obracejí se k požívání drog, řeší situace agresí

¹⁹ ČEPELÁK, J. : Několik úvah o problematice penitenciární psychologie, Bulletin SNV ČSR č. 3 Výzkumného ústavu penologického, Praha 1971. strana 25

proti osobám, proti vlastní osobě, proti předmětům, volí častěji primitivnější a neúčelnější formy reakcí, neboť si neosvojili vhodné vzorce obtížných nebo zátěžových situací. Opakované vyšetření souborů odsouzených potvrdilo, že v průběhu výkonu trestu se mění jejich způsob reagování na obtížné situace v negativním směru.

Výzkumy zaměřené na osobnost odsouzeného z hlediska toho, jaké mají individuální předpoklady pro vyrovnávání se s psychickou zátěží ukázaly, že odsouzení vykazují vyšší emocionální vzrušivost, prožívání tenzí a situačního napětí, zálibu v dynamismu, rozruchu a změně bez dostatečné cílesměrnosti a anticipace důsledků svého chování, sklon k emocionálně impulzivnímu chování. Odsouzení mají tendenci k vyhledávání změn při menších regulačních zábranách a vysoké emocionální a adaptační rigiditě.

Mnohé penologické výzkumy byly zaměřeny na zjišťování klinických příznaků, např. neurotických a depresivních v průběhu pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody. U prvovězňených byl zjištěn nárůst neurotických příznaků v porovnání s neuropsychicky zdravými osobami. Enormně vysoký nárůst neurotických příznaků byl shledán u opakovaně recidivujících. Depresivní příznaky se úzce váží k individuálnímu prožívání psychické zátěže odsouzených a k délce pobytu ve výkonu trestu. Patetická depresivní nálada se vyskytuje zejména u odsouzených s dlouhodobými tresty odnětí svobody, nebo u odsouzených s kratšími tresty, pro něž je odnětí svobody traumatickým zážitkem. Výrazné depresivní stavy prožívají obvinění, kteří se poprvé ocitli ve výkonu vazby a kteří tak reagují na dočasné odnětí svobody, také prvovězňení reagují v počáteční adaptační fázi výkonu trestu na ztrátu svobody depresivně.

Psychopatie – výzkumy i zkušenosti dokládají, že pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody dochází k prohlubování psychických změn ve směru psychopatizace osobnosti. Jedinci, kteří přicházejí do výkonu trestu s psychopatickými rysy, zpravidla výkon trestu opouštějí jako psychopatické osobnosti se sníženými adaptačními schopnostmi v běžném životě.¹⁰

Pro psychopatické osobnosti je příznačná:

- slabá schopnost inhibovat (utlumit, zabránit) chování, když hrozí trest
- snížený zájem o negativní následky chování, zvýšená schopnost odporu vůči trestu
- tendence opakovat tytéž vzorce chování bez ohledu na následky

¹⁰ ČEPELÁK, J., URBANOVÁ, M. : Problém smyslu života v diagnostice a psychoterapii delikventů. Bulletin VÚP SNV ČSR, č. 10, 1969, strana 20 – 39

- pohled na druhé lidi jako na překážky, jež mají být překonány
- tendence získat kontrolu nad prostředím a vlastními odměnami

Psychopatická osobnost ve výkonu trestu odnětí svobody vyžaduje specifické odborné zacházení, což předpokládá týmovou spolupráci, zejména u psychiatrů a psychologů na zvláštním oddělení. V běžných podmínkách výkonu trestu u nich dochází častěji k dekompenzaci jejich psychického stavu. Zhoršování psychického stavu u psychopatické osobnosti v běžných podmínkách výkonu trestu je tedy častým důsledkem jejich opakovaného pobytu ve vězení.

Kromě výše popsaných psychických důsledků pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody provázejí odsouzené i důsledky sociální, které mnohdy poznamenají jejich další život po propuštění.¹¹

4.3. „Druhý život ve věznici“

Takzvaný „druhý život“ je jev vlastní všem vězeňským zařízením. V podmínkách českého vězeňství je navíc umocněn organizací ubytování ve velkých skupinách. Při tomto uspořádání lze jen stěží kontrolovat bujení nočního života vězňů, kdy se věznice po uzavření kadrů stává královstvím s vlastními pravidly a vlastním pojetím spravedlnosti.

Podle zjištění se v našich věznicích zcela běžně vyskytuje vzájemné napadání mezi vězni, okrádání, vydírání, vzájemná manipulace vězňů ke křivým svědectvím, zavražďování, sexuální obtěžování, náhražkový sex, homosexualita, prostitute a další negativní jevy. Většina vězňů má zkušenost s násilím a psychickým týráním mezi vězni.

Ačkoliv Vězeňská služba činí opatření na ochranu potenciálních objektů násilí, sleduje případné agresory, má zřízeno oddělení prevence a stížností¹, při kolektivním ubytování vězňů je proti výše zmíněným projevům tzv. druhého života vězňů v podstatě bezmocná. Odstranění nejzávažnějších konfliktů mezi vězni spočívá v přechodu z kolektivního ubytování na celový systém. Ideální by bylo ubytování vězňů

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. : Sociální ochrana. Policejní akademie ČR, Praha 1996. strana 100

¹ Oddělení prevence a stížností je pověřeným policejním orgánem ve vztahu k příslušníkům Vězeňské služby České republiky. Provádí odhalování a šetření trestné činnosti příslušníků v souvislosti s výkonem služby. Ve spolupráci s Policií ČR se podílí na šetření trestné činnosti příslušníků, nesouvisející s výkonem služby a trestné činnosti občanských zaměstnanců VS ČR. Policii ČR rovněž předává k dalšímu postupu poznatky, týkající se trestné činnosti obviněných a odsouzených během výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody. Dále prověřují veškerá podání, která mají charakter stížností, a to jak od zaměstnanců, tak i od vězňů a civilních osob, v souvislosti s činností Vězeňské služby ČR.

v samostatných celách, které by zaručilo řád v nočních hodinách. Toto řešení však předpokládá značné náklady na přestavbu stávajících věznic.

V posledních letech se ve věznicích vedle romské komunity (Romové tvoří ve většině věznic nejsilnější skupinu odsouzených) začíná tvořit také skupina cizinců, zejména ze zemí bývalého Sovětského Svazu. Ve věznicích dochází k dalšímu narušení relativní nepřizpůsobivosti a neochotě spolupracovat.

Ve většině věznic je řada problémů mezi vězni. Jde například o potíže s účelově „prouklíženými“ vězni z těžších věznic, šikanu mezi mladistvými, vynucování úsluh na slabších skupinách odsouzených. Obvykle se ve vězeňském životě důmyslným systémem zastrašování, mystifikace, uplácení spoluvězňů, manipulací vězeňskou službou (např. přinucováním spoluvězňů ke křivým výpovědím) prosadí několik jednotlivců, kteří skrytě ovládají život ve věznici. Obchoduje se s lukrativními surovinami, návykovými látkami, a dokonce s lidmi za účelem sexuálních služeb a různých úsluh. Silný podíl na tomto trendu údajně nesou mafie zformované z cizinců.²³

4.4. Shrnutí

Je velmi důležité využít všech možností nápravy pachatelů trestných činů před vlastním výkonem trestu odnětí svobody. Velmi příznačná je v současné době úzká spolupráce s probační a mediační službou. Dále je zde ještě možnost uložení alternativního trestu.

Česká justice dle mého názoru jen zřídka využívá alternativních trestů. Možná je to z toho důvodu, že v praxi je například trest obecně prospěšných prací spíše trestem pro zaměstnavatele než pro potrestaného. Ne vždy je v silách zaměstnavatele zajišťovat práci a s ní spojenou kontrolu nad potrestaným a v neposlední řadě také materiálně zabezpečit tyto osoby. U osob ve výkonu vazby nebo výkonu trestu je potřeba mírnit negativní psychické účinky. Je velmi důležité hledat a nacházet možnosti, aby tyto osoby měly možnost kontaktu s rodinou, kamarády. Prostě nesmí být odtrženy z okolního světa. Soudy by měly brát na zřetel, že hlavně mladiství pachatelé trestných činů musí dostat ještě šanci. Takovým lidem je nutné ještě udělovat alternativní tresty, které u nich s největší pravděpodobností splní účel trestu. Velkým specifikem je výkon

²³ <http://trestni2.juristic.cz/76188/CLANEK>

vazby. Jedinec je ze dne na den vyčleněn ze společnosti. Je potřeba co nejrychleji, ale zároveň co nejobektivněji a nejúčelněji provést dokazování.

5. Výkon trestu odnětí svobody

Vězení je symbolem represe. Je to instituce s vysoce centralizovaným, vojenským řízením, s nízkou atraktivitou pro personál, s rychlou obměnou personálu a relativně velmi uzavřenou před okolními vlivy.

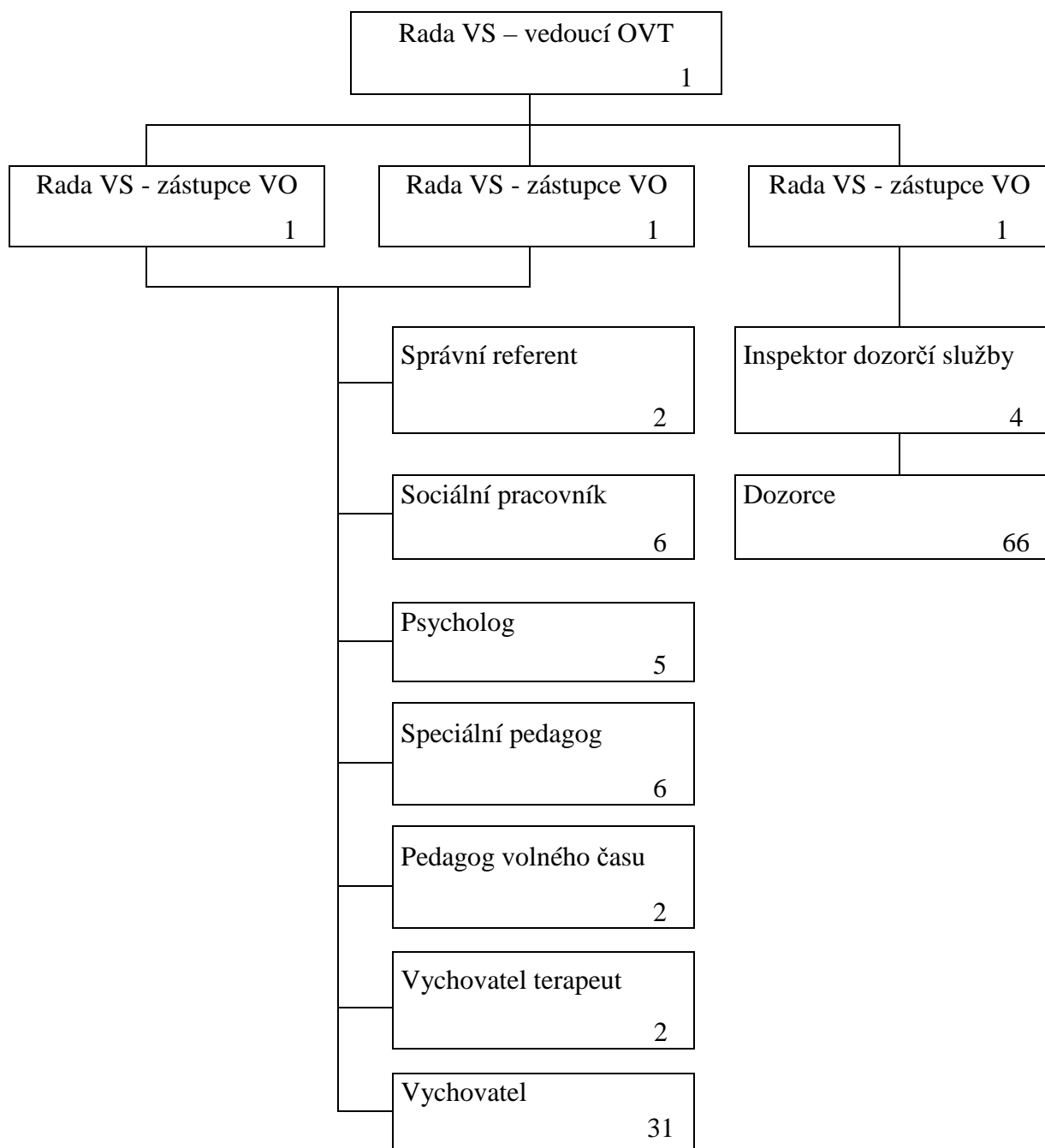
Umístění do vězení je drastická změna, jež může vyvolat vážnou psychickou zátěž. Uvěznění má pochopitelně větší vliv na dospívající než na dospělé. I přes tento známý fakt řada vězňů trestnou činnost recidivuje. Pak je kategorie vězňů, která výkonem trestu odnětí svobody řeší problém, hlavně v zimním období. Pro tyto vězně je lepší být ve věznici než bloumat ulicemi či spát někde v kanálech jako bezdomovci.

Po umístění do výkonu trestu je každý odsouzený zbaven veškerého osobního majetku a převlečen do ústavního oblečení. Z obzoru se mu ztratí rodina, přijde o možnost kontaktu s opačným pohlavím. Místo pokoje najednou obývá celu, ve které je s více lidmi, které si sám nemůže zvolit. Musí s nimi spát, jíst, vykonávat osobní hygienu. Nerozhoduje o náplni svého času. Ztratí svobodu nejen ve smyslu nuceného místa pobytu, ale i ve smyslu ztráty rozhodovat o věcech, které jsou považovány za zcela běžné. Má minimum odpovědnosti za svůj život a o všechno musí žádat. Je pod neustálým dohledem a kontrolou.

5.1. Výkon trestu odnětí svobody ve věznici Ostrov

Organizační schéma oddělení výkonu trestu

činnost oddělení výkonu trestu zajišťuje k 1. prosinci 2008 – celkem 128 pracovníků

Po dobu výkonu trestu jsou odsouzení povinni podrobit se omezením některých práv a svobod, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem výkonu trestu, nebo která nemohou být ve výkonu trestu uplatněna. Jsou omezena zejména práva a svobody

na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svobodu pohybu a pobytu, zachovávání listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv a právo svobodné volby povolání.

Nově přijatí odsouzení k výkonu trestu ve věznici Ostrov jsou ubytováni odděleně od ostatních odsouzených v nástupním oddělení věznice. Odsouzení přijímají odborní zaměstnanci věznice (vedoucí oddělení výkonu trestu, psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, lékař).

V průběhu pobytu odsouzeného v nástupním oddělení věznice zpracují odborní zaměstnanci o odsouzeném komplexní zprávu včetně návrhu programu zacházení. Odsouzený se podrobně seznamuje s obsahem Zákona výkonu trestu odnětí svobody, Řádu výkonu trestu, vnitřního řádu věznice a s prostředím, ve kterém bude trest odnětí svobody vykonáván.

Po splnění úkonů se na závěr pobytu v nástupním oddělení předvolá odsouzený před odborné zaměstnance, kteří s ním projednají obsah programu zacházení a určí vychovatele, jemuž je svěřen do péče.²

Programy zacházení

Pro každého odsouzeného s trestem odnětí svobody delším než 3 měsíce zpracovává věznice program zacházení (dále jen PZ), který je zpracováván na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na kriminální anamnézu, délku trestu, charakteristiku osobnosti a prognózu možných změn životních postojů.

Věznice nabídne odsouzenému výběr z alternativ PZ, na výběru aktivit a alternativ se odsouzený podílí. Pokud si odsouzený některou z alternativ PZ nezvolí, účastní se pouze minimálního PZ. Jeho základ tvoří pracovní aktivity, plnění základních povinností odsouzeného v souladu se Zákonem výkonu trestu odnětí svobody, Řádem výkonu trestu a Vnitřního řádu věznice.

Úspěšnost plnění PZ je pravidelně jedenkrát za tři měsíce s odsouzeným projednávána a vyhodnocována. V případě potřeby je PZ aktualizován, na aktualizaci se odsouzený podílí.

Kritériem hodnocení úspěšnosti plnění PZ je nejen přístup odsouzeného k volbě alternativy PZ, ale především jeho vlastní aktivita.

² Vnitřní řád věznice, Ostrov 2006

Věznice nabízí odsouzeným v rámci PZ tyto základní aktivity:

a) pracovní aktivity

- plnění pracovních úkolů v rámci pracovního zařazení,
- výkon prací potřebných k zabezpečení každodenního provozu věznice,
- pracovní terapie (rukodělné práce, pěstitelský kroužek),

b) vzdělávací aktivity

- výuka českého jazyka pro cizince,
- výuka angličtiny, francouzštiny a italštiny,
- speciální zeměpis,
- zdravotověda,

c) speciálně výchovné aktivity

- arteterapie
- sociálně psychologický výcvik,
- sociální poradenství,
- relaxační cvičení,
- společenské chování,
- sebeobslužné činnosti,

d) zájmové aktivity

- sportovní (posilovna, nohejbal, minikopaná, petanque, šachy, stolní tenis,
- ostatní zájmové kroužky (hudební, ruského filmu, filmový klub, společenské hry, motoristický),

e) oblast utváření vnějších vztahů

- spolupráce s koordinátory sociální péče a nevládními organizacemi,
- spolupráce s Probační a mediační službou,
- vytváření příznivých podmínek pro úspěšný návrat do společnosti (rodinné poradenství, sociálněprávní poradenství atd.).

Přijímání odsouzených

Odsouzení, kteří vykonávají trest odnětí svobody v naší věznici, jsou zařazeni ve druhé skupině dle způsobu ostrahy, do typu věznice s dozorem. Jsou zde převážně prvotrestaní jedinci s krátkými nebo středně dlouhými tresty. Při dnešní zaměstnanosti

odsouzených^{II}, která je v naší věznici kolem 27 %, jsou věznice jednou z mála příležitostí získat práci a splácet případný finanční dluh.

Výkon trestu odnětí svobody se ve věznici Ostrov odehrává ve třech samostatných objektech. V každém tomto objektu se nachází několik oddělení. Na každém oddělení je kulturní místnost, společná umývárna a sociální zařízení. Odsouzení jsou ubytováni na ložnicích po 7 až 10 osobách. Zde mají volný pohyb po oddělení, ložnice se neuzamykají.

5.2. Volný čas odsouzených

Zájmovou činnost si určuje každý odsouzený podle vlastních zálib a možností. Po pracovní době v osobním volnu se mohou odsouzení věnovat četbě, studiu cizích jazyků, sledovat televizní programy, videoprogramy, hrát videohry, házet šipky, posilovat. Každý den mohou odsouzení využít možnosti sportovat na vycházkovém dvoře pro odsouzené.

V naší věznici je mnoho možností, jak odsouzení mohou trávit čas. Speciální pedagogové ve spolupráci s vychovateli organizují pro odsouzené tyto kroužky :

Zájmová činnost:

- čtenářský kroužek
- přírodopisný kroužek
- kroužek posilování
- kroužek stolního tenisu
- šachový kroužek
- kroužek společenských her
- zeměpisný kroužek
- výtvarný kroužek
- klub filmového diváka
- klub ruského filmu
- hudební kroužek
- klub ruské hudby
- kroužek kondičního cvičení

^{II} Vývoj zaměstnanosti odsouzených ve Věznici Ostrov za posledních 10let je uveden v příloze A této práce.

- kroužek šipek

Vedle zájmové činnosti mají odsouzení možnost navštěvovat i kroužky vzdělávací :

- čeština
- ruština
- italština
- angličtina
- francouzština
- španělština
- němčina
- právní osvěta

Dále naši odsouzení mají zájem o speciálně výchovnou činnost, jako je:

- psychosociální poradna
- samoobslužná činnost
- sociálně právní poradna
- společenský klub
- arteterapie

V rámci pastorační činnosti naši věznici navštěvují zástupci římskokatolické církve, dále církve evangelické a řeckokatolické. V neposlední řadě do věznice dochází i zástupci Svědků Jehovových.

5.3. Péče o odsouzené ve věznici Ostrov

Sledovat každého nového odsouzeného, který se nachází ve věznici Ostrov a tuto osobu pozitivně ovlivňovat, je jedním z cílů rozmanitých aktivit vězeňských pracovníků. Cílem je duševní rovnováha odsouzených a předcházení vzniku mimořádných událostí.

Vzdělávací činnost:

Vzdělávací aktivity odsouzených spočívají ve Věznici Ostrov ve výuce pěti cizích jazyků (angličtina, němčina, francouzština, španělština, italština) a ve výuce českého jazyka ve skupině odsouzených cizinců. Výuka je prováděna jednak

speciálními pedagogy a vychovateli OVT a jednak fundovanými odsouzenými (zde provádějí zaměstnanci OVT dozorovou činnost). K dispozici jsou zakoupené učebnice pro výuku cizích jazyků. Ke zkvalitnění výuky jsou využívány nahrané filmy v původním znění, které jsou v průběhu vyučování promítány.

Výuku angličtiny pro začátečníky provádí vychovatel ing. Svoboda a zúčastňovalo se jí průměrně 11 odsouzených ze 7 kolektivů.

Výuku angličtiny pro pokročilé provádí odsouzený z kolektivu E a organizačně zabezpečuje speciální pedagog pan Řízek. Zúčastňovalo se jí průměrně 6 odsouzených ze 6 kolektivů.

Výuku francouzštiny pro začátečníky provádí odsouzený a organizačně ji zabezpečuje speciální pedagog pan Grieč, zúčastňuje se jí průměrně 7 odsouzených z 5 kolektivů.

Výuku francouzštiny pro pokročilé provádí též odsouzený a organizačně ji zabezpečuje speciální pedagog pan Grieč, zúčastňují se jí průměrně 4 odsouzení ze 6 kolektivů.

Výuku italštiny pro začátečníky provádí speciální pedagog pan Řízek a zúčastňují se jí průměrně 3 odsouzení z 5 kolektivů.

Výuku němčiny pro začátečníky provádí speciální pedagog pan Mgr. Malěř a zúčastňuje se jí průměrně 5 odsouzených ze 2 kolektivů

Výuku španělštiny pro začátečníky provádí odsouzený z kolektivu A1, organizačně ji zabezpečuje lektor instruktor pan Mgr. Křeček a zúčastňuje se jí průměrně 5 odsouzených ze 3 kolektivů.

Výuku českého jazyka pro začátečníky provádí u skupiny odsouzených-cizinců speciální pedagog pan Grieč a zúčastňuje se jí průměrně 9 odsouzených ze 2 kolektivů.

Výuku českého jazyka pro pokročilé provádí též speciální pedagog pan Grieč a zúčastňují se jí průměrně 3 odsouzení ze 2 kolektivů. Oba kurzy jsou navštěvovány převážně odsouzenými pocházejícími ze zemí bývalého Sovětského svazu. Do kurzu pro začátečníky se však začínají více hlásit i jiní odsouzení, například z Nigérie, Vietnamu, Rumunska. Ti mají o poznání horší slovní zásobu, a proto bude patrně nutné vytvořit ještě jednu učební skupinu, kde by koncepce výuky byla zcela jiná, než ve skupině rusky mluvících odsouzených.

Tak jako v minulých obdobích se v oblasti vzdělávací činnosti, zvláště v kurzech cizích jazyků pro začátečníky objevoval negativní jev, kdy odsouzení projevovali velký zájem o cizí jazyky, ale často přeceňovali své schopnosti a z jednotlivých kurzů se

během prvního měsíce odhlašovali. Stabilnější složení odsouzených však je v kurzech cizích jazyků pro pokročilé. Stejná situace jako v kurzech cizích jazyků pro pokročilé je i v kurzu českého jazyka, kam docházeli odsouzení především z postsovětských republik a kde k úbytkům docházelo z důvodů podmíněného propuštění nebo přemístění odsouzených do jiných věznic. Zájem o výuku českého jazyka však vzrůstá i mezi odsouzenými české národnosti.

Zájmová činnost:

V objektu C si odsouzení mohou zvolit do svého programu zacházení některý z osmnácti zájmových kroužků – přírodopisný, kroužek minikopané, kroužek nohejbalu, kroužek posilování, kroužek stolního tenisu, šachový kroužek, kroužek společenských her, kroužek pěstitelských prací, zeměpisný kroužek, klub filmového diváka, klub ruského filmu, hudební kroužek, klub ruské hudby, kroužek kondičního cvičení, kroužek petanque, kroužek šipek, kroužek samoobslužných činností a motoristický kroužek

Přírodopisný kroužek je zřízen v ubytovnách 11 kolektivů, je centrálně zabezpečován speciálním pedagogem panem Griečem, jeho vedoucími jsou vychovatelé a průměrně se do něj zapojuje 142 odsouzených. K dispozici je 55 videokazet s originálně nahranými přírodopisnými dokumenty. Dále je promítán i nový cyklus naučných filmů, který více přibližuje vývoj života na Zemi.

Kroužek minikopané existuje pouze v ubytovně kolektivu A6, kde je jeho vedoucím vychovatel a je tam průměrně zapojeno 14 odsouzených.

Kroužek nohejbalu je zřízen v ubytovnách 9 kolektivů, jeho vedoucími jsou lektor - instruktor pan Mgr. Křeček a vychovatelé a je do něj průměrně zapojeno 63 odsouzených.

Kroužek posilování je ustanoven ve všech 11 ubytovnách, jeho vedoucími jsou lektoři instruktoři pan Merta a pan Mgr. Křeček, je do něj zapojeno průměrně 101 odsouzených. O uvedený kroužek je mezi odsouzenými zájem, který značně převyšuje kapacitní možnosti posilovny. Proto muselo být přijato opatření upravující počet odsouzených, kteří mohou být členy tohoto kroužku, zároveň byla stanovena přísnější kritéria pro výběr odsouzených do kroužku. Z těchto důvodů se zde oproti jiným kroužkům nemůže počet členů zvyšovat.

Kroužek stolního tenisu je provozován v deseti ubytovnách, jeho vedoucími jsou lektoři instruktoři pan Merta a pan Mgr. Křeček, je do něj průměrně zapojeno 63 odsouzených. Činnost spočívá převážně v jejich vzájemných zápasech ve dvouhrách a ve čtyřhrách. Zde se také odehrávala kvalifikace centrálně organizovaných turnajů ve stolním tenise.

Šachový kroužek je ustanoven v sedmi ubytovnách, jeho vedoucími jsou vychovatelé kolektivů a je do něj průměrně zapojeno 34 odsouzených, kteří se zde připravují na centrálně organizované turnaje. O šachy je mezi nově zařazenými odsouzenými poněkud menší zájem, což vyplývá i z jejich složení.

Kroužek společenských her existuje pouze v ubytovnách 2 kolektivů, jeho vedoucími jsou vychovatelé a bylo do něj průměrně zapojeno 25 odsouzených.

Kroužek pěstitelských prací patří mezi tzv. sezónní kroužky. Je zřízen ve třech ubytovnách, jeho vedoucími jsou vychovatelé a do jeho činnosti bylo zapojeno průměrně 27 odsouzených, kteří se zabývali výsadbou květin v prostorách kolem ubytoven a další nutnou péčí o ně. Záslouhou tohoto kroužku je estetická úroveň prostor celého objektu C velmi dobrá.

Zeměpisný kroužek (zájmový) je ustanoven v ubytovnách 2 kolektivů, jeho vedoucími jsou vychovatelé a je do něj průměrně zapojeno 52 odsouzených. Činnost kroužku spočívá ve sledování videokazet se zeměpisnými filmy. Oddělení výkonu trestu má k dispozici 106 videokazet s nahranými zeměpisnými filmy.

Klub filmového diváka je zřízen v 5 ubytovnách, jeho vedoucími jsou vychovatelé a je do něj zapojeno průměrně 84 odsouzených. Činnost spočívá především ve sledování celovečerních filmů, které si obstarali sami vychovatelé nebo byly poskytnuty speciálním pedagogem panem Griečem. V kanceláři speciálního pedagoga jsou k dispozici videokazety se 109 nahranými celovečerními filmy nejrůznějšího zaměření. Tyto nahrávky byly pořízeny z vysílání některého z programů televize. Další 4 originálně nahrané filmy byly darovány odsouzeným.

Klub ruského filmu je řízen speciálním pedagogem panem Griečem a bylo do něj zapojeno průměrně 15 odsouzených cizinců z postsovětských republik. Činnost spočívá ve sledování centrálně promítaných rusky mluvených filmů, které byly jednak nahrány z druhého programu ČTV, nebo byly zaslány odsouzenými z jiných věznic nebo rodinnými příslušníky odsouzených, případně filmů, které byly věznicí poskytnuty Generálním ředitelstvím VS ČR. V současnosti je k dispozici celkem 46 rusky mluvených celovečerních filmů. V průběhu roku byly promítnuty 24 filmy v ruštině.

Hudební kroužek je ustanoven pouze ve třech ubytovnách, jeho vedoucími jsou lektor instruktor pan Mgr. Křeček a vychovatelé. Do jeho činnosti se zapojuje průměrně 24 odsouzených.

Klub ruské hudby je centrálně veden lektorem instruktorem panem Mgr. Křečkem. Zapojuje se do něj průměrně 18 odsouzených rusky mluvících cizinců ze 6 ubytoven. Činnost spočívá v poslechu moderních písní v ruštině nebo v ukrajinštině. Audiokazety byly zasílány do věznice rodinnými příslušníky odsouzených, popřípadě odsouzenými z jiných věznic.

Kroužek kondičního cvičení je centrálně veden lektorem - instruktorem panem Mgr. Křečkem a je do něj zapojeno průměrně 15 odsouzených z 9 ubytoven.

Kroužek šipek je také centrálně veden lektorem instruktorem panem Mgr. Křečkem. Zapojuje se do něj 16 odsouzených z 5 kolektivů ubytovny A. Veškeré soutěže v házení elektronických šipek se konají v herně v suterénu budovy A.

Dalším kroužkem vedeným Mgr. Křečkem je kroužek petanque, jehož činnost byla zahájena v průběhu 2. čtvrtletí roku 2005. Členy tohoto kroužku je 7 odsouzených ze 3 kolektivů.

Motoristický kroužek je veden vychovatelem kolektivu D, je do něj zapojeno průměrně 11 odsouzených ze dvou ubytoven. Činnost spočívá v rozšiřování znalostí odsouzených v oblasti pravidel silničního provozu a v rozvíjení teoretických znalostí o motorových prostředcích.

Posledním zájmovým kroužkem je kroužek samoobslužných činností vedený lektorem instruktorem panem Mgr. Křečkem. Do kroužku dochází průměrně 5 odsouzených ze 4 kolektivů. Obsahem činnosti jsou především základy praní a žehlení prádla.

Sportovní turnaje kolektivů a jednotlivců:

V průběhu 1. pololetí roku 2006 bylo v objektu C centrálně zorganizováno 5 turnajů a soutěží, kterých se zúčastnilo celkem 126 odsouzených.

- Velikonoční turnaj ve stolním tenise za účasti 12 odsouzených,
- Velikonoční šachový turnaj za účasti 32 odsouzených,
- turnaj v elektronických šipkách za účasti 14 odsouzených,
- kvalifikační část šachového turnaje jednotlivců za účasti 32 odsouzených

- turnaj v nohejbalu za účasti 36 odsouzených

Knihovna pro odsouzené:

V knihovně jsou k dispozici celkem 7443 knih a z nich 7091 je bez počítačového čísla a 352 s počítačovým číslem.

- 7280 knih je českých nebo slovenských, 112 ruskojazyčných a 51 knih v ostatních jazycích,

- 4746 knih beletristických a 2697 knih odborných,

- 7143 knih se nachází v knihovně C a 330 v poboční knihovně v ubytovně L.

Ve vězeňské knihovně je evidováno každý měsíc průměrně 144 odsouzených, z toho 109 odsouzených si pravidelně zapůjčuje knihy. Za celé pololetí bylo zapůjčeno 2156 knih,

Speciálně výchovná činnost:

Odsouzení z ubytoven objektu C mohou do svého programu zacházení vybrat některou z 5 speciálně výchovných aktivit – arteterapii, psychosociální poradenství, relaxaci, seberegulační prostředky a zdraví, sociálně-právní poradenství.

Kroužek arteterapie je veden centrálně speciálním pedagogem panem Řízkem, jeho členy je průměrně 8 odsouzených ze 4 kolektivů. Odsouzení se zde učí různým výtvarným technikám a zlepšují si své kreslířské a malířské dovednosti. Nejlepší obrazy^{III} jsou instalovány v kulturních místnostech ubytoven a v suterénu budovy A.

Kroužek psychosociálního poradenství je veden vychovatelkou terapeutkou paní Mgr. Durdisovou. Je zřízen v kolektivu prvotrestaných odsouzených a má 15 členů. V prvním čtvrtletí roku tento kroužek existoval v dalších třech kolektivech a bylo do něj zapojeno celkem 53 odsouzených.

Kroužek relaxace je veden lektorem instruktorem Mgr. Křečkem, průměrně se do něj zapojuje 6 odsouzených z 5 kolektivů.

Kroužek seberegulačních prostředků a zdraví je veden psycholožkou PhDr. Mižikarovou. Na kroužek dochází 6 odsouzených.

^{III} Některé obrazy odsouzených jsou uvedeny v příloze C

Sociálně-právní poradenství provádějí v ubytovnách objektu C sociální pracovnice paní Forsterová, Kurucová a Hrubá. Tato činnost byla uskutečňována průměrně se 146 odsouzenými.

Do speciálně výchovných aktivit bylo na konci 1. pololetí roku 2006 zapojeno 194 odsouzených z objektu C, což je o 48 více než na konci roku 2005.

Pastorační činnost:

Zabezpečení pastorační činnosti má ve své kompetenci speciální pedagog pan Grieč. Do věznice pravidelně dochází kněz řeckokatolické církve a zástupci Svědků Jehovových. Kněz řeckokatolické církve koná bohoslužby jednak pro rusky mluvící odsouzení s pravoslavnou vírou a jednak pro česky nebo slovensky mluvící odsouzení, kteří jsou vyznání římskokatolického. O jeho bohoslužby je mezi odsouzenými větší zájem, průměrně se jich zúčastňuje 14 odsouzených. Bohoslužby Svědků Jehovových navštěvují průměrně 2 odsouzení, a to ještě odsouzení s trestem ve věznici s ostrahou. Mezi odsouzenými s trestem ve věznici s dozorem je zatím o jakékoli bohoslužby podstatně menší zájem, což dokresluje fakt, že bohoslužby církve adventistů sedmého dne, jejichž zástupci věznici navštěvují od 5. 5. 2005 nenavštívil žádný odsouzený. Návštěvnost bohoslužeb kněze řeckokatolické církve rusky mluvícími odsouzenými však zůstává poměrně vysoká.

Činnost propagace:

Za činnost propagace odpovídá speciální pedagog pan Řízek. V místnosti propagace v suterénu budovy A provádí odsouzený práce, které věznici Ostrov ušetřily nemalé finanční prostředky. V průběhu roku 2008 zde bylo například opraveno 107 knih do knihovny pro odsouzené, opraveno nebo vyrobeno 5 nástěnek, zarámováno 16 obrazů, na evidovanou zakázku svázáno 22 knih pro zaměstnance věznice, ve prospěch věznice bylo svázáno např. 10 zákoníků. Dále zde jsou vyráběny šanony a tabulky pro režim „C“, knihy výdeje balíků, prováděno čalounění lavic pro posilovnu, drobné opravy sportovního materiálu, například lepení pálek na stolní tenis apod.

5.4. Činnost vychovatele

Funkce vychovatele ve výkonu trestu odnětí svobody je spojena s celodenním stykem s odsouzenými. Vychovatel výkonu trestu odnětí svobody kromě svých povinností řídí veškerou činnost na svém oddělení, pomáhá řešit pracovní i soukromé problémy odsouzených.

Důležité je znát u každého odsouzeného rodinnou anamnézu. Nejrůznější maličkosti, které se pro někoho mohou jevit jako banality, mohou být zdrojem velkých problémů a potíží.

Aby mohl vychovatel na oddělení výkonu trestu výchovně působit, musí mít u odsouzených náležitý respekt, který nevyplývá jen s pozice nadřízený X podřízený, ale z přirozené autority, která se skládá z umění jednat s lidmi, naslouchat někdy i malicherným problémům. Jednat tak, aby se odsouzení nezdráhali přijít poradit. Důležité je skromné, ale důrazné vystupování se smyslem pro spravedlnost.

Při práci s odsouzenými jsou podle mého názoru jedny z nejdůležitějších dvě zásady: důsledné vyžadování plnění zadaných úkolů a povinností a bezchybný výkon služby.

Důležitou součástí práce vychovatele výkonu trestu je spolupráce se specialisty věznice: sociálním pracovníkem, speciálním pedagogem a psychologem.

5.5. Činnost dozorce

Základní náplň práce dozorce v naší věznici je zajištění řádného výkonu trestu, a to všemi zákonnými prostředky při plném respektování lidské a občanské důstojnosti odsouzených.

Některé zásady dozorce při výkonu služby:

1. Trpělivě odsouzeného vyslechnout, jeho oprávněné nároky plně a co v nejkratším čase uspokojit.
2. Být důsledný při vyžadování plnění povinností.
3. Jednat vždy korektně, s plnou vážností.
4. Nikdy neponižovat, nezesměšňovat odsouzené.
5. Vězněným osobám zásadně vykat.

6. Slibovat odsouzeným jen to, co sám mohu splnit, slíbené vždy v termínu realizovat.
7. Nevést na chodbě kolektivů žádné zbytečné hovory, zvláště ne o služebních a soukromých záležitostech.
8. Nezaplést se s odsouzenými.
9. Nekompromitovat kolegu, nedělat se lepším na jeho účet.
10. Nesdělovat odsouzeným nic z průběhu různých pracovních skupin (např. kdo doporučil přeřazení vězně).
11. V rozumné míře vykonávat pro odsouzené různé drobné nezakázané služby (sdělit čas, apod.).

5.6. Činnost sociálního pracovníka

Základem je pomoc odsouzeným v jejich obtížné situaci. Nejčastěji jsou to partnerské problémy a pracovní problémy, které se v podmínkách výkonu trestu vyhrotí, mnohdy až k nesnesitelnosti. Formu a taktiku pomoci volí sociální pracovník sám adekvátně ke konkrétní situaci, a to s ohledem na širší společenské souvislosti. Je nutné, aby se práce sociálního pracovníka nezredukovala pouze na „obsahu“ odsouzených, ve smyslu vyřizování korespondence s různými úřady, získávání razítek a potvrzení. Pracovník by měl odsouzené více vést k samostatnému aktivnímu řešení vlastních sociálních problémů.

5.7. Činnost psychologa

Funkce psychologa je ve věznicích velice důležitá. V naší věznici pracuje pět psychologů. Pracovníkům věznice poskytují odbornou pomoc při řešení pracovních, ale i osobních a rodinných problémů. Jejich hlavním posláním je intervence v krizových situacích. Jedná se o formu pomoci psychologickými prostředky. Cílem je pomoci vězni ve stresu a navrhnout řešení pro vězeňský personál. Nejdůležitější metodou krizové intervence je diagnosticko–terapeutický rozhovor. Předpokladem jsou taktnost, empatie, umění naslouchat, vytvořit neformální atmosféru porozumění a sdílnosti.

5.8. Činnost speciálního pedagoga

Funkce speciálního pedagoga se daleko více uplatní ve výkonu trestu, kde je hlavním garantem programu zacházení s odsouzenými. V naší věznici pracuje šest speciálních pedagogů, kteří :

- zajišťují vzdělávání odsouzených v možném rozsahu,
- realizují zájmové a sportovní kroužky, studium cizích jazyků, počítačové, hudební, výtvarné a jiné činnosti,
- dle potřeby individuálně vedou samostudium odsouzených v různých oborech,
- odpovídají za veškerou dokumentaci o výchovném vedení odsouzených.

Každý odsouzený má právo v případě potřeby formou žádosti si pohovořit se zmíněnými specialisty, kteří vždy ochotně poradí a pomohou.

5.9. Situace na specializovaném oddělení ve Věznici Ostrov

Specializované oddělení ve Věznici Ostrov je specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek ve věznici s dozorem. Systematická činnost specializovaného oddělení byla zahájena po ukončení změny profilace věznice v září 2005. Kapacita oddělení je 36 odsouzených. Průměrná naplněnost je 22 odsouzených. Specializované oddělení je umístěno na kolektivu L1 v objektu A.

Personálně je chod specializovaného oddělení zajištěn vychovatelem, psychologem, speciálním pedagogem, sociální pracovnící a vychovatelem - terapeutem. Specialisté mají na starosti kromě činnosti specializovaného oddělení dalších 170 odsouzených. Jednu speciálně výchovnou aktivitu vede psycholog ze standardního výkonu trestu.

Specializované oddělení mělo v minulosti minimum prostor možných k zabezpečení aktivit odsouzených. K dispozici byla kulturní místnost odsouzených, jedna společenská místnost, prádelna, kuchyňka a malá posilovna (pro maximálně 4 odsouzené). Ve venkovních prostorách lze v příznivém ročním období využívat hřiště na kopanou, zahrádku a na vycházkových dvorech hřiště na nohejbal. Tento nedostatek byl v současné době vyřešen předáním rekonstruovaného objektu bývalé jídelny k užívání, kde již je dostatek místností na provádění aktivit.

Posláním specializovaného oddělení je usilovat a napomáhat u motivovaného odsouzeného zařazeného do tohoto oddělení o změnu postojů a způsobů chování podmiňujících jeho selhávání v sociálních situacích, s orientací na život bez drog.

Program specializovaného oddělení je založen na komunitním systému a skupinové práci, které představují možnost intenzivního působení na osobnost odsouzeného, rozvíjení efektivnějších a adekvátnějších individuálních vzorců sociálního jednání. Odsouzení se zde stávají aktivními účastníky, spolupodílí se na terapii vlastní i spoluodsouzených. Probíhá zde komunikace na všech úrovních, každý člen komunity se podílí na rozhodování, odsouzení dostávají zpětnou vazbu o svém chování. Odchylné chování a s tím související problémy jsou na schůzkách komunity vystavovány skupinové diskusi a očekává se, že tak budou odhaleny jejich příčiny. V komunitě je na odsouzeného vyvíjen tlak k přijetí odpovědnosti za sebe samého, ale také za skupinu, jejímž je členem. Celý program je orientován na změnu hodnotového žebříčku, na další život odsouzeného bez návykových látek a začlenění do normálního života po propuštění.

Odsouzený je do specializovaného oddělení zařazen rozhodnutím ředitele věznice na základě žádosti odsouzeného. K přijetí odsouzeného do specializovaného oddělení dává stanovisko odborná komise. Odsouzený před přijetím do specializovaného oddělení potvrdí žádost, ve které se zavazuje k povinnému plnění intenzivního programu zacházení – terapeutického programu, dále k dodržování vnitřního řádu věznice a zásad komunitního systému.

Minimální délka trvání celého programu je 10 měsíců. Odsouzený je po přijímacím řízení a nástupu do specializovaného oddělení zařazen do adaptačního procesu realizovaného zpravidla v rozsahu 1 měsíce. Cílem adaptační fáze je seznámení s režimem oddělení a postupné přizpůsobování se požadavkům vyplývajícím z komunitního systému na specializovaném oddělení. Po absolvování adaptační fáze odsouzený prochází skupinami S1 – S3, každou v délce trvání 3 měsíce.

Ve skupině S1 se odsouzení dále adaptují na podmínky specializovaného oddělení, včleňují se do komunity a omezují vlastní agresivní způsoby jednání. Pro odsouzené zařazené do programu S1 jsou povinné komunity, psaní deníku, provádění prací potřebných k zajištění každodenního provozu věznice, sociálně psychologický výcvik a společenský klub.

Ve skupině S2 se odsouzení zaměřují na poznávání vlastní osobnosti, uvědomění si vlastního problému a zvládnutí vlastních agresivních projevů. Pro odsouzené zařazené

do programu S2 jsou povinné komunity, psaní deníku, provádění prací potřebných k zajištění každodenního provozu věznice, sociálně psychologický výcvik, sociálně psychologický výcvik – relaxační cvičení a zdravotní výchova.

Ve skupině S3 jsou odsouzení vedeni k přijetí odpovědnosti za sebe i druhé, ke schopnosti korigovat své nežádoucí projevy chování, k zaujetí kladného postoje k dalšímu průběhu výkonu trestu a k objevení odpovědnosti a nových životních cílů směřovaných k životu po propuštění. Pro odsouzené zařazené do programu S3 jsou povinné komunity, psaní deníku, provádění prací potřebných k zajištění každodenního provozu věznice, psaní elaborátů na daná témata a sociálně psychologický výcvik – relaxační cvičení.

Kromě povinných aktivit odsouzení dle vlastního výběru navštěvují dokumentární kroužek, přírodovědný kroužek, filmový klub, hudební poslechový kroužek, sebeobslužné aktivity, sportovní aktivity, zahrádkářský kroužek, hudební kroužek (aktivní hraní), šachový kroužek a kroužek žolíků tak, aby každý týden splnili 21 hodin aktivního zapojení do terapeutického programu zacházení.

Hodnocení odsouzených zařazených do programu specializovaného oddělení je založeno na bodovacím systému. Odsouzení jsou bodováni denně za pořádek, upravenost a úklid společných prostor, činnost ve prospěch komunity, za zapojení do speciálně výchovných, vzdělávacích a zájmových aktivit. Za nedodržování provozního řádu specializovaného oddělení jsou přidělovány odsouzeným minusové body.

K plnění programu specializovaného oddělení je odsouzený aktivně motivován prostřednictvím různých zvýhodnění ve skupinách, jednorázových zvýhodnění, účastí na extramurálních aktivitách a uplatňovanou kázeňskou pravomocí v závislosti na jeho hodnocení.

Po ukončení jednotlivých období (S1, S2, S3) je u odsouzených komisí hodnocena úspěšnost plnění stanovených podmínek specializovaného oddělení. Při úspěšném splnění podmínek odsouzený postupuje do vyšší skupiny, respektive po ukončení S3 je vyřazen z programu a následně přemístěn do bezdrogové zóny. V případě pouze částečného plnění stanovených podmínek specializovaného oddělení odsouzený opakuje danou skupinu. V případě neplnění podmínek specializovaného oddělení je odsouzený komisí doporučen řediteli věznice k vyřazení ze specializovaného oddělení. Opakování cyklu v každé dané skupině je možné pouze 1x.

Odsouzený je ze specializovaného oddělení vyřazen rozhodnutím ředitele věznice na základě doporučení odborné komise po ukončení programu (minimálně po 10 měsících); v případě, že dlouhodobě neplní nebo porušuje stanovený terapeutický program zacházení, odmítá se zapojovat do povinných aktivit, případně závažným způsobem narušuje normy a požadavky komunitního systému; či na vlastní žádost o vyřazení ze specializovaného oddělení (nejdříve po vyhodnocení programu S3).

5.10. Programy celoživotního vzdělávání pracovníků

Cílem Programů celoživotního vzdělávání pracovníků Vězeňské služby je permanentní zvyšování profesionality všech zaměstnanců, zejména těch, kteří jsou v přímém styku s vězni, získávání nových poznatků a dovedností z odborné oblasti, profesní etiky, práva, psychologie, především poznávání osobnosti a vhodné komunikace. Důležitým přínosem je též zlepšení vnímavosti k sobě i ostatním lidem, sebereflexe a zdokonalování interpersonálních dovedností, které jim usnadní jednání s vězni či spolupracovníky. Zahrnuto je nejen odborné vzdělávání, ale těmito programy se prolíná výchova k respektování základních lidských práv.

5.11. Vězeňství, justice, společnost

Pro moderní vězeňský systém je charakteristická jeho dvojitá povaha. Na jedné straně zůstává, jakožto jedna ze součástí orgánů činných v trestním řízení zaměřených na ochranu společnosti před kriminálním chováním – represivní institucí, na straně druhé – je nedílnou součástí systému sociální péče, protože usiluje o společenskou rehabilitaci sociálně selhavších jednotlivců. Společné cíle těchto institucí si vynucují úzkou spoluprací a koordinaci činností. S ostatními orgány činnými v trestním řízení musí vězeňství spolupracovat při koncipování účinné trestní politiky, především podněty ze své široké a intenzivní práce s pachateli trestných činů. Se systémem sociální péče pak především při zajišťování kontinuity procesu integrace propouštěného do společnosti a při udržování žádoucích extramurálních vazeb odsouzených.

K základním předpokladům spolupráce zmíněných institucí patří propojené informační systémy a četné kontakty na všech úrovních.

Vězeňství spoluzajišťuje jako součást systému trestní justice ochranu společnosti před trestnou činností. Též na kvalitě jeho činnosti do značné míry závisí úspěšnost procesu omezování kriminality a s tím spojený pocit bezpečí občanů. Úzká spolupráce všech složek vězeňství se společenskými institucemi místní i celostátní působnosti je nezbytná, stejně jako maximální a objektivní informovanost veřejnosti

V současné době existuje v ČR 35 vazebních věznic a věznic určených pro výkon trestu odnětí svobody. V nich je shromážděno přes 18 000 (k 10. 11. 2008 celkem 18211) obviněných a odsouzených. Zacházení s nimi je práce velmi obtížná, a proto vězeňská služba musí být všestranně připravena pro svou práci. Při široké obměně personálu v posledních letech, kdy průměrná délka služby pracovníka Vězeňské služby je 5 let (proti nim stojí zkušený recidivisté, organizovaný zločin, nové druhy trestné činnosti apod.), je to úkol ještě těžší, tj. kompenzace opět lidským faktorem komplikovaným navíc nenejpříznivější ekonomickou situací.

Současný vývoj vězeňství je trvale dynamický proces, vězeňství se stále více sladuje a ujednocuje v evropském i světovém měřítku a probíhá v něm neustálý proces humanizace. Ne nadarmo se říká, že stav vězeňství je odrazem demokratické úrovně státu. A pokud chceme být moderní vyspělou evropskou zemí, musíme permanentně dbát i na úroveň vězeňství, jehož součástí jsou alternativní tresty, kontinuální postpenitenciární péče a prevence.¹⁵

¹⁵ JŮZL, M., OLEJNÍČEK, A. : Penologie a penitenciární pedagogika, Brno 2004. strana 70

6. Postpenitenciární péče

Dlouhý výkon trestu podlomí sebevědomí každého člověka a znejistí jeho jednání na svobodě. Pokud bývalého vězně nikdo nečeká, jeho existence ponese velká rizika, která budou mnohdy nad jeho síly. Bez finančních prostředků nebo jen s nepatrnou sumou, s potvrzením o propuštění s výkonu trestu, vydává se tento člověk na cestu civilního, jemu tolik už cizího, života.

Předpropouštěcí fáze výkonu trestu je doba posledního půlroku (minimálně posledních tří měsíců), kterou ještě odsouzený setrvává ve vězení. V této době bývá odsouzený přeřazen do tzv. výstupního oddělení. Jde o celkovou přípravu vězně na propuštění, a sice poskytováním informací o změnách, které za dobu jeho věznění nastaly v mimovězeňské realitě, rovněž tak praktickým doplněním některých životně důležitých dovedností.

Při vlastním propuštění je odcházející vždy vybaven určitou finanční částkou, její velikost mu má umožnit dostat se běžným dopravním prostředkem do místa trvalého bydliště a stravovat se do doby nejbližšího otevření úřadovny příslušného sociálního kurátora (na okresním úřadu a úřadu práce). Propuštěná osoba by rovněž neměla odejít z věznice bez přiměřeného obutí a ošacení (např.: Člověk, který nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody v době parného léta a bude propuštěn v zimě, nebude mít teplé zimní oblečení, pokud nemá potřebné rodinné zázemí. Takový případ se řeší buď ze zdrojů věznice, nebo ve spolupráci s Charitou, Českým červeným křížem, apod.)

Mít včas před propuštěním z věznice zajištěno bydlení a zaměstnání, je podstatný předpoklad pro budoucí reintegraci do svobodné společnosti. Podle individuálních schopností a možností odsouzených jim sociální pracovníci pomáhají v dobrém pracovním kontaktu s příslušným sociálním kurátorem.

Postupně přibývá zařízení, které pomáhají lidem propuštěným z výkonu trestu. Jsou to různá střediska sociální pomoci, občanská sdružení např. Naděje, Diakonie aj., kde se člověk právě propuštěný z vězení setká s nezištnou komplexní pomocí představující ubytování, zaměstnání i vhodné společenství s pomocí a doprovodem.¹³

Postpenitenciární péče je specifická oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody, nebo ochranným léčením a ochranou

¹³ HÁLA, J. : Teorie a praxe vězeňství 2. Jihočeská univerzita. České Budějovice 1999. strana 166

výchovou (u mladistvých). Postpenitenciární péče je realizována prostřednictvím odborných poznatků a postupů obsažených v sociální práci.

Je to určitá dílčí nabídka sociální služby, představující nejvýše následnou prevenci, to jest prevenci recidivy trestné činnosti. Obsah postpenitenciární péče je určen sociální politikou státu, podílí se na dosažení nápravy odsouzeného po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, za tímto účelem je rozvíjena spolupráce se státními institucemi, společenskými a církevními organizacemi, které plněním svých úkolů v oblasti speciální péče vytvářejí předpoklady pro integraci jedince do společnosti (např. možnost bydlení – azylové domy, možnost pracovního zařazení – úřady práce).

V rámci působnosti postpenitenciární péče je odsouzeným poskytována:

- pomoc při hledání pracovního zařazení
- pomoc při zprostředkování ubytování
- finanční podpora
- pomoc při začlenění se do sociálního prostředí
- sociálně výchovné a poradenské působení ve věcech sociálně právních ¹¹

6.1. Subjekty postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče se transformuje v kontinuální sociální péči, kdy dochází k prohloubení, k propojenosti, ke spolupráci jednotlivých částí organizace sociální péče a pachatele trestných činů. Snahou je vytvořit intenzivnější systém sociální péče.

Sociální pracovník je pracovníkem Vězeňské služby ČR, jeho působnost je ve všech typech věznic. Napomáhá obviněnému nebo odsouzenému orientovat se a hledat cesty uspořádání si svých sociálních vztahů ke svým nejbližším, ke společenství, ve kterém žil. Napomáhá řešit sociální situaci obviněného nebo odsouzeného. Připravuje odsouzeného na život ve společnosti.

Sociální kurátor (kurátor pro péči pro občany méně přizpůsobivé) je pracovníkem městského úřadu, poskytuje ranou sociální péči a pro dospělé pomoc jedincům ve fázi vyšetřování vazebního i nevazebního, zmírňuje sociální důsledky pobytu ve vězení, spolupracuje se sociálním pracovníkem ve věznicích, připravuje odsouzeného na život v podmínkách vězení.

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. : Sociální ochrana. Policejní akademie ČR, Praha 1996. strana 145

a) Sociální kurátor pro mládež – zabývá se dětmi a mladistvými, kteří se dopustili trestné činnosti, nebo mají závažné výchovné problémy, poskytují sociálně právní poradenství, sociálně výchovnou péči a pomoc, účastní se soudního řízení ve věcech trestních i občanskoprávních jako opatrovníci nebo kolizní opatrovníci dětí.

b) Sociální kurátor pro dospělé – je specializovaný pracovník sociálního odboru, který poskytuje sociální pomoc občanům společensky nepřízpůsobeným, občanům propuštěným z výkonu trestu, občanům, proti nimž je vedeno trestní řízení, závislým na alkoholu a toxikomaniích, občanům žijícím nedůstojným způsobem života, propuštěným z výkonu ústavní a ochranné léčby.

Probační a mediační služba ČR – jejím cílem je integrace pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. V jejím rámci jde o obnovu respektu pachatelů k právnímu stavu společnosti, o jejich uplatnění a seberealizaci, dále má za úkol participaci poškozeného, který je vtažen do procesu odškodnění, řešení následků trestného činu a obnovení pocitu bezpečí a důvěry v princip spravedlnosti, v neposlední řadě chrání společnost, a to účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace alternativních trestů a opatření.

Další subjekty – vedle výše uvedených sem dále patří:

Státní organizace – zdravotnické instituce, určené pro ochranné léčení, speciální školská výchovná zařízení určená pro ochranu výchovu, úřady práce, správy sociálního zabezpečení.

Nestátní organizace – jedná se o občanská, církevní a charitativní sdružení a organizace se zaměřením na pomoc jedincům, kteří se dostali do konfliktu se zákonem. Poskytují různý rozsah sociálních služeb a sociální péče (např. ADRA, Diakonie Českobratrské církve, Katolická charita, Český červený kříž, Armáda Spásy, Naděje, Azylové domy).¹¹

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. : Sociální ochrana. Policejní akademie ČR, Praha 1996. strana 153

7. Kasuistiky

V praktické části jsem si k realizaci pohovorů vybral jedenáct odsouzených z celkového počtu 75, kteří jsou umístěni v bezdrogové zóně (BZ) Věznice Ostrov. Ptal jsem se jich na oblíbenost programů zacházení, zda se jim zdá počet aktivit dostačující a zda by v nich chtěli něco změnit. Jelikož získávání informací od odsouzených je obtížné vzhledem k slabším vyjadřovacím schopnostem některých z nich a někdy i neochotě spolupracovat, použil jsem pro úplnost výpis z jejich spisové dokumentace pro přiblížení daného stavu a situace. Odpovědi odsouzených jsou autentické, nejsou nijak upravovány, a proto se v textu mohou vyskytovat i nespisovné výrazy.

Na názor na programy zacházení jsem se ptal také čtyř specialistů pracujících s odsouzenými ve Věznici Ostrov, a to speciálního pedagoga, dvou vychovatelů a vychovatele–terapeuta, kteří s uvedenými odsouzenými přímo pracují. Zajímalo mě jejich pohled a názor, jakožto odborníků na tuto problematiku. Souhlas s uveřejněním těchto rozhovorů mi byl udělen.

7.1. Výpisy ze spisu a rozhovory s odsouzenými

Respondent č. 1

Odsouzený Milan K., věk 43 let

Výpis ze spisu č. 1

Kriminální anamnéza

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 6 let dle ustanovení § 234 odst. 1. Se třemi společníky přepadli poškozeného a odcizili mu 840 Kč. Při následné potyčce se podařilo poškozenému vytáhnout nůž, jímž se bránil, šermoval jím kolem sebe a následně se mu podařilo utéci.

Rodinné prostředí:

Je svobodný, má tři děti ve věku 21 let (dcera), 19 a 10 let (synové). Vychováván byl rodiči, oba pracovali jako dělníci a již zemřeli. Má ještě 6 starších sourozenců.

Dosažené vzdělání:

Absolvoval 9 tříd základní školy, dva roky se učil malířem – natěračem, ale učení pro nekázeň nedokončil.

Zdravotní stav:

Dobrý

Program zacházení:

Cíl: Usilovat o pracovní zařazení a tím finančně podporovat rodinu.

Pracovní aktivity: dobrovolné brigády

Speciálně výchovné aktivity: individuální pohovory se specialisty

Zájmové aktivity: míčové hry, četba zájmové literatury

Oblast utváření vnějších vztahů: udržovat pravidelný kontakt s rodinou

Doporučení:

- vyžadovat důsledné dodržování vnitřního řádu věznice,
- napomáhat při utváření a prohlubování pozitivních vnějších vztahů,
- zvyšovat právní vědomí,
- posilovat volní vlastnosti, vést k odpovědnosti,
- vhodně motivovat a stimulovat.

Zájmové aktivity:

Míčové hry, četba zájmové literatury.

Vnější sociální projev:

Sdílný, spolupracoval, upravený. Při pohovoru ochotný, avšak nejprve podezřívavý přístup.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Je střední postavy, má tmavé vlasy. Kontaktní, dobře spolupracuje, ochotný, hovorný.

Jedná se o jedince s disociální poruchou osobnosti, při intelektových schopnostech v pásmu podprůměru. Emočně labilní, spíše preferuje ustálenější bez výraznějších a častějších změn. V popředí stojí rysy nezdrženlivosti a nestálosti,

simplexnost, nezodpovědnost a snížená schopnost vžívat se do pocitů a situací druhých lidí. Volní vlastnosti jsou oslabeny, málo vytrvalý a ochotný překonávat nutné životní překážky, nezodpovědný, nestabilní a snadno podléhající různým svodům okolí. Hlavním motivem trestné činnosti byla snaha získat finanční prostředky i za cenu použití fyzické agrese vůči osobám. Vazby k rodině jsou zachovány a na jejich členech je poměrně silně fixován. Je hovorný, sdílný a ve výkonech trestů dobře adaptovaný. Jeho resocializace je vzhledem k jeho dosavadnímu způsobu života značně problematická. V sociální interakci se výrazněji neprosazuje, a to i vzhledem k omezenějším poznávacím schopnostem. Jeho podstatný způsob života je parazitický, konzumní, kdy při špatném sociálním přizpůsobení často volí násilné formy jednání, zejména pokud není pod trvalou kontrolou v podmínkách výkonu trestu.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Kouří kolem 20 cigaret denně, alkohol pije jen ojediněle, zkušenost s dalšími psychoaktivními látkami popírá. Psychiatricky se neléčil, je tetován, nikdy se nepokusil o sebevraždu.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Odsouzený byl v minulosti pětkrát soudně trestán, ve výkonu trestu byl podle spisu dosud pětkrát, sám uvádí, že pouze třikrát. První trest vykonával ve Věznici Plzeň, odkud byl propuštěn v roce 1988. Poslední trest v délce 53 měsíců vykonal celý ve Věznici Heřmanice, propuštěn byl v roce 2000. Celkem ve věznicích strávil asi 13 let, vše ve věznici s ostrahou.

Vazbu vykonával od 5. 1. 2003 do 20. 6. 2003 ve Vazební věznici Ostrava. Zde započal výkon trestu v ostraze. Dne 1. 7. 2003 byl umístěn do Věznice Valdice, odkud byl na vlastní žádost 27. 11. 2003 přemístěn do Věznice Heřmanice. Od 10. 2. 2005 do 3. 8. 2005 absolvoval kuchařský kurz ve Věznici Znojmo. Dne 3. 11. 2005 byl přeřazen rozhodnutím Okresního soudu Ostrava k výkonu trestu do věznice s dozorem, proto byl 8. 11. 2005 umístěn do Věznice Ostrov.

Chování a vystupování odsouzeného v kolektivu nástupního oddělení bylo slušné, udržoval požadovaný pořádek, dodržoval kázeň, dbal zásad osobní hygieny. Příkazy zaměstnanců věznice plnil, jejich pokyny respektoval. V rámci zajištění každodenního provozu věznice se zapojoval do prací při udržování čistoty a pořádku.

V kolektivech odsouzených neměl spory ani nevyhledával konfliktní situace, do nedovolené činnosti se nezapojoval.

Respondent č.1 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Tak já mám rád sledování přírodních pořadů a dokumentárních pořadů. To mě zajímá. Mohlo by se to ale dělat jinak.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Já si myslím, že by se dalo využít i jiných věcí. Byl jsem i v jiných kriminálech, takže mám zkušenosti i jiných věznic. A vím, že v jiných věznicích bylo daleko víc možností. Třeba kulečnick, playstationy. Jinde se dá dívat na videu na cokoliv. Ne jako tady ta jejich nabídka. Nejvíc bych si přál ten playstation.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„No. Sport tady je, ale chtěl bych lepší nabídku videofilmů a playstation. Jinak to jde.“

Respondent č. 2

Odsouzený Stanislav K., věk 24 let

Výpis ze spisu č. 2

Kriminální anamnéza

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 4 roky a 125 dnů dle ustanovení § 234 odst. 1 a § 249b. Násilím strhl (ještě s jedním společníkem) poškozené kabelku i s obsahem (mobilní telefon, peníze, doklady) a utekli.

Rodinné prostředí:

Odsouzený je svobodný, bezdětný. Vyrůstal na venkově v úplné rodině se dvěma sestrami jako prostřední dítě. Výchova byla údajně příliš direktivní (samé zákazy). Před zadržením pobýval na ulici. Rodiče ho vykázali z domova, když odmítl přispívat na výživu. Má zájem zlepšit vztahy s rodiči, aby se mohl vrátit domů.

Dosažené vzdělání:

Po absolvování základní školy se již ničím neučil.

Zdravotní stav:

Epileptik, poúrazová epilepsie. Mívá opakované záchvaty. Stěžuje si na bolesti hlavy.

Program zacházení:

Cíl: Dodržování všech norem upravujících život odsouzených ve věznici.

Pracovní aktivity: pracovní činnost potřebná k zabezpečení každodenního provozu věznice

Zájmové aktivity: četba, filmový klub

Oblast utváření vnějších vztahů: korespondence s rodinou a kamarádem

Doporučení:

- pracovní činnost potřebná pro věznici (s ohledem na jeho zdravotní stav),
- četba,
- udržení kontaktu s rodinou a přáteli

Zájmové aktivity:

Četba zájmové literatury, filmový klub.

Vnější sociální projev:

Neochotný, odměřený, podezřivý přístup. Sebekontrola, o kterou se snaží, u něj způsobuje napětí. Při pohovoru se mu nápadně třesou ruce.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Odsouzený je svobodný, bezdětný, před zadržením pobýval na ulici. Mezi bezdomovci začal zneužívat drogy (marihuana, toluen, pervitin). Nadmíru pil také alkohol, především pivo. Toto nepovažuje za možnou příčinu zhoršení zdravotního stavu. Neúspěšně žádal o přiznání invalidního důchodu. Pobýval mezi nimi asi 1 rok až do zadržení. Pod jejich vlivem spáchal nynější trestný čin.

Snaží se působit dobrým dojmem, je však nespolehlivý, lavíruje. Jedná se o osobnost sociálně a emocionálně nezralou. Dané situaci se přizpůsobuje vnějškově, vnitřně si udržuje distanc. Autority přijímá neochotně, chce se prosadit, je svéhlavý a neústupný, pokud jde o jeho zájmy. Normální úroveň intelektových schopností nebyla při vzdělávání využita.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Kouří kolem 7 cigaret denně, alkohol pije často – 6 a více sklenic bez problémů. Konzumoval drogy – marihuanu, toluen, pervitin asi po dobu jednoho roku. Psychiatricky údajně léčen nebyl, suicidální pokusy a sebepoškození se nepředpokládá.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Chování a vystupování odsouzeného v kolektivu nástupního oddělení bylo vůči pracovníkům věznice málo vstřícné. Platná nařízení a vnitřní řád věznice však dodržoval.

Mezi odsouzenými problémy neměl, i když se jedná o vznětlivého jedince, jehož jednání často vyústí v epileptický záchvat. Léky, jak sám uvádí, užívá pravidelně.

Ve svých osobních věcech je schopen udržovat stanovený pořádek. Hygienické návyky udržoval, ústrojovou kázeň taktéž.

Respondent č. 2 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Tak já chodím do videokroužku, to je zajímavý. Pak ještě chodím na přírodopisný kroužek. To je taky takový zajímavý.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Asi jó.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Tak tady nevím, jak bych se měl vyjádřit. Já bych řekl, že mi to vyhovuje. Nevím jak ostatním, ale mě to vyhovuje.“

Respondent č. 3

Odsouzený Michal K., věk 21 let

Výpis ze spisu č. 3

Kriminální anamnéza

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 7 měsíců dle ustanovení § 247 odst. 1 písm. a), e) a dále k trestu odnětí svobody na 1 měsíc dle ustanovení § 250b odst. 1 trestního zákona. V prvním případě se jednalo o krádeže v obchodních domech, čímž způsobil škodu 11 927 Kč a ve druhém případě při uzavírání úvěrové smlouvy ve výši 11 304 Kč uvedl nepravdivé údaje, úvěr již nesplácel. Všechny trestné činy páchal sám.

V současné době však probíhá další trestní řízení s odsouzeným, kdy mu byl nepravomocně uložen souhrnný trest v délce 16 měsíců (včetně předchozích 7 měsíců). Tento trest jak uvádím, dosud nenabyl právní moci a bude o něm nařízeno odvolací jednání (z podnětu odsouzeného).

Rodinné prostředí:

Narodil se v úplné rodině. V jeho devíti letech se rodiče rozvedli, zůstal spolu s bratrem ve výchově u otce. V dětském domově nepobýval. Krátkodobě pobýval v psychiatrické léčebně. S rodinou kontakt udržuje. Z rodinných příslušníků nikdo ve výkonu trestu nepobýval. Je svobodný.

Dosažené vzdělání:

Vyučen v oboru prodavač.

Zdravotní stav:

Dobrý.

Program zacházení:

Cíl programu: Vytváření předpokladů pro dosažení využití institutu podmíněného propuštění.

- pracovní aktivity: prozatímní úklidové práce
- speciálně výchovné aktivity: individuální spolupráce s psychologem
- zájmové aktivity: individuální četba, sledování TV

- oblast utváření vnějších vztahů: korespondence a návštěvy s rodiči

Zájmové aktivity:

Sport.

Vnější sociální projev:

Sdílný, ochotný, pozitivně naladěný.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Odsouzený ochotně navázal kontakt a spolupracoval. Na kladené otázky odpovídá přiléhavě, bez latencí. Myšlení je souvislé, patologické obsahy myšlení nebyly zjištěny. Vnímání neporušeno. U odsouzeného nebyly zjištěny psychotické symptomy.

Trestnou činnost páchal sám a přiznává ji. V minulosti byl již 4x soudně trestán, ve výkonu trestu je podruhé. Naposledy ve Věznici Ostrov v roce 2005.

Odsouzený udává, že byl v péči psychiatra. V jednom případě byl hospitalizován. Pokusil se o sebevraždu (v sedmnácti letech kvůli přítelkyni – pořezení). Aktuálně necítí žádné psychické a zdravotní problémy.

V minulosti se při výkonu trestu stal obětí šikany.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Užíval pervitin po dobu tří let. Kouří 20 cigaret denně. Alkohol pije pravidelně, jakýkoliv druh. V minulosti se pokusil o sebevraždu.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

V kolektivu nástupního oddělení měl slušné chování a vystupování, dodržoval stanovený pořádek a kázeň, dbal zásad osobní hygieny. Příkazy a pokyny zaměstnanců věznice plnil a respektoval. V rámci zajištění každodenního provozu věznice se zapojoval do prací při udržování čistoty a pořádku na ubytovně.

V kolektivu odsouzených neměl spory, ani sám nevyvolával konfliktní situace. Do nedovolené činnosti se nezapojoval.

Respondent č.3 - výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„No, zapsal jsem se na žolíky a na šachy. Spíš ty šachy.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Ne. Myslím si, že by to mohlo bejt víc obsáhlý. Chybí mi sociální výcvik. Mělo by to bejt stejný jako na specializovaným oddělení. Na toxičce. Já bych o ten psychologickéj výcvik, tak jak to dělaj tam, měl zájem.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Tak jak říkám. Chtěl bych využívat stejných jako na jiném specializovaným oddělení.“

Respondent č. 4

Odsouzený Michal M., věk 25 let

Výpis ze spisu č. 4

Kriminální anamnéza

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 17 měsíců dle ustanovení § 247 odst. 1 a § 250 odst. 1, 2 trestního zákona. Opakovaně páchal krádeže v obchodních domech, čímž způsobil škodu ve výši 4020 Kč. Dále pak nesplácel úvěr na videokameru ve výši 22 985 Kč. Videokameru prodal. Trestné činy páchal sám.

Rodinné prostředí:

Spolu se dvěma sourozenci vyrůstal v úplné rodině, kriminálně nenarušené rodině. Je svobodný. Vztah s rodiči a sourozenci není zpřetrhán.

Dosažené vzdělání:

Vyučen kuchařem.

Zdravotní stav:

Dobrý.

Program zacházení:

Cíl: Vytváření předpokladů pro dosažení podmíněného propuštění. Udržení vztahů s rodinou.

Pracovní aktivity: Pracovní činnost pro věznicí – získat pracovní zařazení jako kuchař.

Vzdělávací aktivity: Kurz angličtiny.

Zájmové aktivity: Přírodopisný kroužek.

Oblast utváření vnějších vztahů: Korespondence s rodinou, návštěvy.

Zájmové aktivity:

Stolní tenis, fotbal, volejbal, anglický jazyk.

Vnější sociální projev:

Ochotný, spíše introvertní.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Jmenovaný je temperamentově spíše introvertní osobnost, byt' snadno navazuje nové kontakty. Odsouzený je prožitkovým, bezprostředním typem – základem je spojení vysoké emocionální nabuditelnosti se spontánní situační reagecí, jedná bez rozmyslu, vysoká vzrušivost, vztahovačný, emocionálně labilní, přizpůsobivý. Výpovědi odsouzeného lze považovat za věrohodné.

Ve stresové situaci není schopen korigovat své chování ráciem, vysoce úzkostný, rychle dochází ke střídání emocí a nálad, ve vztahu k druhým je netolerantní, preferuje jen své zájmy a potřeby, v chování je impulzivita, neřízenost a nestálost. Vlastní chyby a selhání si nepřipouští. Celkové ladění je spíše pesimistické – až na hranici psychické deprese. Má sníženou motorickou odezvu – tj. není schopen adekvátně řešit a rozhodovat vznikající situace, neučí se z předchozích chyb. V kolektivu odsouzených se nebude snažit o dominantní postavení, poddajný, zdrženlivý, neagresivní.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Drogy neužíval. Kouří asi 20 cigaret denně. Alkohol pije příležitostně – pivo.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Odsouzený byl v minulosti pětkrát soudně trestán, ve výkonu trestu je poprvé. Vazbu vykonával od 22. 3. 2004 do 14. 4. 2004 ve Věznici Plzeň, poté byl propuštěn. Do výkonu trestu byl dodán Policií ČR dne 17. 12. 2005, odkud byl 10. 1. 2006 eskortován do Věznice Ostrov.

Chování a vystupování odsouzeného v kolektivu nástupního oddělení bylo slušné, udržoval požadovaný pořádek, dodržoval kázeň, dbal zásad osobní hygieny. Příkazy a pokyny zaměstnanců plnil a respektoval. Při zajišťování každodenního provozu věznice se zapojoval pouze do výkonu prací při udržování čistoty a pořádku na ubytovně.

V kolektivu odsouzených neměl spory ani nevyvolával konfliktní situace. Do nepovolené činnosti se nezapojoval.

Respondent č. 4 – výpis z rozhovoru

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Angličtina. No a pak i dokumentární kroužek a přírodopisný.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Myslím si, že by toho mohlo být víc. Tak nějak po všech stránkách. Třeba sportovní aktivity bych rozšířil. Rád sportuju a uvítal bych soutěže mezi kolektivama. Třeba v pingpongu a ve fotbale. Chápu, že počasí právě těmhle sportům nepřeje, ale v tomhle směru by se mohlo přidat.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Z mého pohledu asi né. Jenom možná na tý angličtině určitě. Když ten kroužek probíhá na téhle ubytovně, bylo by dobrý se se znalostma poměřit s jinýma ubytovnama.“

Respondent č. 5

Odsouzený Martin V., věk 23 let

Výpis ze spisu č. 5

Kriminální anamnéza

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 2 roky ustanovení § 234 odst. 1. Společně s dvěma společníky fyzicky napadli poškozeného a násilím mu odcizili finanční hotovost a osobní věci v celkové hodnotě 3533 Kč.

Rodinné prostředí:

Když byl malý, otec rodiny odešel. Má jednoho vlastního a dva nevlastní sourozence. Vyrůstal vlastně celý život s otčímem. Rodinné prostředí odsouzený hodnotí jako dobré. S rodinou udržuje kontakt. Nikdo další z rodiny již trestán nebyl.

Dosažené vzdělání:

Po ukončení základní školy se učil v oboru mechanizátor lesní výroby. Učební obor nedokončil.

Zdravotní stav:

Dobrý.

Program zacházení:

Cíl: Vytváření předpokladů pro dosažení využití institutu podmíněného propuštění.

Pracovní aktivity: Úklidové práce.

Zájmové aktivity: Individuální četba, sledování TV (filmový klub, přírodovědný dokumentární kroužek)

Oblast utváření vnějších vztahů: Návštěvy družky a rodiny.

Vnější sociální projev:

Ochotně navázal kontakt. Čistý a upravený.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Odsouzený je temperamentově spíše introvertní osobnost, komunikativní. Je prožitkovým, bezprostředním typem – základem je spojení vysoké emocionální nabuditelnosti se spontánní situační regresí, vysoce vzrušivý, potřebuje dynamické podmínky, hůře ovlivnitelný – drží se svých postupů a schémat chování, prožívá situační napětí a tenze, nízká sebeovládání, nezvažuje následky svého chování, úzkostný, vztahovačný, emocionálně labilní. Intelektové schopnosti se pohybují v pásmu průměru.

Dále lze konstatovat, že odsouzený je ke své osobě celkem nekritický. V kolektivu odsouzených se nebude snažit o dominantní postavení, je zdrženlivý, spontánně agresivní, emocionálně nezralý, důvěřuje svým schopnostem, poddajný, dráždivý. Ve stresové situaci není schopen korigovat své chování racionálně. Snížený je práh frustrační tolerance. Vyhledává klidné a bezpečné prostředí. Rychle dochází ke střídání emocí a nálad, kontaktní – ale ve vztazích bude spíše promiskuitní, potřebuje výrazně povzbuzení a ocenění druhých. V chování je nestálost a impulzivita, vlastní chyby a selhání si nepřipouští, celkové ladění je pesimistické – až na hranici psychické deprese. Neučí se z předchozích chyb.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Před třemi roky užíval pervitin. Kouří asi 15 cigaret denně. Z alkoholických nápojů má nejraději pivo a pije ho jen ojediněle. O sebevraždu či sebepoškození se nikdy nepokusil.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Odsouzený byl v minulosti třikrát trestán, ve výkonu trestu je poprvé. Vazbu nevykonával. Do výkonu trestu nastoupil sám ve Věznici Litoměřice, odkud byl eskortován do Věznice Ostrov.

Chování a vystupování odsouzeného v kolektivu nástupního oddělení bylo slušné, dodržoval stanovený pořádek a kázeň, dbal zásad osobní hygieny. Plnil příkazy zaměstnanců věznice, respektoval jejich pokyny. Při zajišťování každodenního provozu věznice se zapojoval do výkonu prací při udržování čistoty a pořádku na ubytovně.

V kolektivu odsouzených nevyvolával spory, ani nevyhledával konfliktní situace, do nedovolené činnosti se nezapojoval.

Respondent č. 5 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„No tak sledování televize, přírodovědný kroužek, dokumentární a navštěvuji taky rybářský kroužek.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Nemyslím si. Je tu málo sportování a málo příležitostí k sebevzdělávání.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Ne. Nemyslím si. Nemám co dodat.“

Respondent č. 6

Odsouzený Marcel R., věk 31 let

Výpis ze spisu č. 6

Kriminální anamnéza:

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 3 roky dle ustanovení §§ 242 a 231. Celkem v devíti případech pohlavně zneužíval 3 dívky ve věku kolem 10 let, šlo o děti jeho známého.

Rodinné prostředí:

Je ženatý, otcem jednoho dítěte. Má 5 nevlastních sourozenců. Po rozvodu rodičů byl střídavě v péči obou dvou, přes týden byl ve speciální škole pro slabozraké. Vztahy v rodině nejsou nijak narušeny.

Dosažené vzdělání:

Vyučil se čalouníkem, tuto profesi vykonával 13let jako OSVČ.

Zdravotní stav:

Slabozraký.

Program zacházení:

Cíl: Udržování kontaktu se sociálním zázemím.

Pracovní aktivity: Úklidové práce.

Zájmové aktivity:

Četba knih.

Vnější sociální projev:

Odsouzený navázal kontakt, na otázky odpovídal přiléhavě, bez latencí.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Nebyl zpracován.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Nikdy neměl problémy s drogami ani s alkoholem.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Chování a vystupování odsouzeného k personálu věznice bylo slušné, platná nařízení a ŘVT dodržoval, autoritu příslušníků VS respektoval. Stanovené práce ve prospěch věznice vykonával dle potřeby, své základní povinnosti si plnil. K odsouzeným se choval snášenlivě, konfliktní situace nevyhledával, ani je nevyvolával. Ve svých i ústavních věcech si udržoval stanovený pořádek, ústrojovu kázeň měl na požadované úrovni.

Odsouzený byl v minulosti 3 x soudně trestán, ve výkonu trestu je poprvé.

Nyní do výkonu vazby dodán věznice Ostrava následoval pobyt ve věznici Olomouc, kde mu započal i výkon trestu. Dne 15.5.2008 byl eskortován do kolektivu odsouzených nástupního oddělení zdejší věznice.

Respondent č.6 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Nejraději si někam zalezu a čtu si, to je také součást toho programu, že jo?“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Určitě jo, je to fajn, aspoň se ostatní nenudí a neválejí se na posteli.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Asi ne, já jsem ve výkonu poprvé, tak nemůžu porovnávat.“

Respondent č. 7

Odsouzený Martin D., věk 35 let

Výpis ze spisu č. 7

Kriminální anamnéza:

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 20 měsíců dle ustanovení § 187/1 tr. z., za distribuci pervitinu, který vyráběl jeho známý. Trestnou činnost však odsouzený odmítá, přiznává jen, že drogy od známého bral, ale dále jej nedistribuvol.

Rodinné prostředí:

Je svobodný, bezdětný, žije sám. Bydlení má zajištěné u rodičů. Oba rodiče jsou v invalidním důchodu. Když bylo odsouzenému 6let, otec zemřel. Matka e za 4 roky opět provdala. Ods. má 1 vlastní a 1 nevlastní sestru. Vztahy v rodině nejsou narušeny.

Dosažené vzdělání:

Vyučil se stolařem, v oboru trvale pracoval 2 roky. Dále již jako OSVČ vykonával více oborů, naposledy dokončovací stavební práce.

Zdravotní stav:

Dobrý.

Program zacházení:

Cíl: Včlenění do komunity, adaptace na podmínky SpO, regulace chování, jednání, pěstování vůle, udržení kontaktu se sociálním zázemím.

Speciálně výchovné aktivity: Komunita, psaní deníku, sociálně psychologický výcvik, společenský klub, samoobslužné aktivity – praní, žehlení.

Vzdělávací aktivity: Právní osvěta

Zájmové aktivity:

Dokumentární kroužek, sportovní kroužek

Vnější sociální projev:

Odsouzený navázal kontakt, na otázky odpovídal přiléhavě, bez latencí.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Temperamentově spíše introvertní osobnost, nekomunikativní. Úzkostný typ – utlumený, má sníženou motorickou hybnost a zbrzděnou akční odezvu, vysoká emocionální citlivost, prožívá sociální napětí a tenze, anticipuje následky svého chování, vyhledává klid, má menší vhled do dynamických situací, přizpůsobivý, emocionálně labilní.

Jmenovaný je ke své osobě celkem nekritický, spontánně i reaktivně agresivní, emocionálně nezralý a labilní, má snížený práh frustrační tolerance. Rychle u něj dochází ke střídání emocí a nálad.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Užíval pervitin a marihuanu přibližně 3 roky, v současné době je „čistý“ 7 měsíců, kouří přibližně 20 cigaret denně, alkohol neužívá.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

V kolektivu nástupního oddělení měl slušné chování a vystupování, dodržoval stanovený pořádek a kázeň, dbal zásad osobní hygieny. Příkazy a pokyny zaměstnanců věznice plnil a respektoval. V rámci zajištění každodenního provozu věznice se zapojoval do prací při udržování čistoty a pořádku v ubytovně.

V kolektivu odsouzených neměl spory ani nevyvolával konfliktní situace, do nedovolené činnosti se nezapojoval.

Odsouzený byl v minulosti 2 x soudně trestán, ve výkonu trestu byl dosud jednou. Trest vykonával ve věznici Brno, propuštěn byl v únoru 2008.

Vazbu vykonával od 22.4.2008 do 15.10.2008 ve VV Brno, zde započal výkon trestu. 23.10.2008 byl umístěn do Věznice Ostrov.

Respondent č.7 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Nejraději mám ty obslužné aktivity, paní sociální je super a s pedagogem je při tom sranda. Jasně, že nějaký sport“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Myslím, že se tady chodí málo ven, i vycházky s pedagogem mimo věznici by byly super. Jinak v pohodě“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Nejsem sice nejmladší, ale víc sportu, potřebuju fyzičku, nohec je fajn, posilka je málo.“

Respondent č. 8

Odsouzený Jiří D., věk 30 let

Výpis ze spisu č. 8

Kriminální anamnéza:

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 24 měsíců dle ustanovení § 247 + §238, 235 tr. z., za 16 případů trestné činnosti, převážně krádeže hliníkových plechů a kabelů a zničení parkovacího automatu.

Rodinné prostředí:

Je svobodný, s družkou má jedno dítě. Neví ale, jak to se vztahem dopadne, neboť u družky se příliš nezdržoval. Lákalo jej více prostředí spojené s drogami. Spolu se 4 sourozenci vyrůstal v úplné, kriminálně nenarušené rodině. Rodinné prostředí hodnotí jako běžné. S rodinou je v běžném kontaktu.

Dosažené vzdělání:

Absolvoval všech 8 tříd ZŠ. Učil se autoklempířem. Byl ale vyloučen - svou úlohu sehrály drogy. 1x trvale pracoval na lince (3 měsíce) - autosoučástky.

Potom vypomáhal ve firmě otce - kopáč. Před výkonem trestu žil z prodeje surovin - hlavně měď a s ní spojená trestná činnost.

Zdravotní stav:

Dobrý.

Program zacházení:

Cíl: Přijmutí odpovědnosti za sebe i druhé, zaujetí kladného postoje k dalšímu průběhu výkonu trestu, nalezení odpovědnosti a nových životních cílů směřovaných k životu po propuštění.

Zájmové aktivity:

Dokumentární kroužek, sportovní aktivity, četba knih.

Vnější sociální projev:

Komunikativní, klidný. Myšlení souvislé, bez patologického obsahu.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Jmenovaný je temperamentově spíše extrovertní osobnost, komunikativní. Vyš. je prožitkovým, vzrušivým, hybným typem – základem je spojení vysoké emocionální nabuditelnosti se spontánní situační reagencí, potřebuje dynamické podmínky a tam kde nejsou je sám stimuluje, bohémský, vyhledává situační i akční klid, regulovaný, má vysoký poznávací náboj, přizpůsobivý vztahovačný, úzkostný. Intelektové schopnosti se pohybují v pásmu průměru /orientačně/. Celkový testový profil nenaznačuje extrémitu a ani anomálii osobnosti. Výpověď jmenovaného je věrohodná.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Užíval heroin, pervitin, marihuanu až do nástupu do VT, kouří cca 10 cigaret/denně, alkohol občas (tvrdý).

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Chování a vystupování odsouzeného k personálu věznice bylo slušné, platná nařízení a ŘVT dodržoval, autoritu příslušníků VS respektoval. Stanovené práce ve prospěch věznice vykonával dle potřeby, své základní povinnosti si plnil.

K odsouzeným se choval vcelku snášenlivě, konfliktní situace nevyhledával, ani je nevyvolával. Stanovený pořádek si ve svých i ústavních věcech udržoval, ústrojovou kázeň měl na požadované úrovni.

Odsouzený byl v minulosti 5 x soudně trestán, ve výkonu trestu jednou. Trest v délce 4 měsíce pro § 247, podmíněčně propuštěn po 2 m z věznice Ostrov v 9/2007. Ubytován byl na kolektiv A6.

Nyní dodán do výkonu vazby dodán do Věznice Litoměřice, kde mu započal i výkon trestu. Od 22.4. 2008 je umístěn v kolektivu odsouzených nástupního oddělení zdejší věznice.

Respondent č.8 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Tak já mám rád sledování dokumentárních pořadů. Mám rád i dobrodružné filmy. Rád si taky čtu.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Už jsem si něco prošel, rád bych sledoval častěji TV a jiné programy, než nám jsou určený. Některý programy zacházení bych zrušil, třeba ty různé terapie.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Asi ne.“

Respondent č. 9

Odsouzený Dalibor N., věk 24 let

Výpis ze spisu č. 9

Kriminální anamnéza:

Odsouzen k trestu odnětí svobody souhrnně na 10 měsíců dle ustanovení § 238 + § 247 - § 257 tr. z., za dva případy trestné činnosti, v první případě se vloupal do zahradní kůlny, kde si k odcizení připravil el. Náradí, byl však vyrušen a utekl, v druhém případě se ukryl při zavírání v restauraci, ze které potom odcizil 1500 Kč, mobilní telefon a cigarety.

Rodinné prostředí:

Je svobodný, má přítelkyni, žije s matkou. Narodil se v úplné rodině. Má ještě 3 sourozence. Když mu bylo asi 15 let, rodiče se rozvedli. Byl vychováván v rodině. S rodinou udržuje kontakt. Své dětství charakterizoval jako přísné.

Dosažené vzdělání:

9 tř. ZŠ, 2 r. OU str. výroba

Zdravotní stav:

Dobrý.

Program zacházení:

Cíl: Vědomým dodržováním všech norem upravujících VT a plnění povinností učít se zodpovědnému chování a tím si vytvářet předpoklady pro získání hodnocení k žádosti o podmíněčné propuštění. Posilování návyku na bezdrogový způsob života, udržení sociálního kontaktu.

Zájmové aktivity:

Četba knih a hraní společenských her.

Vnější sociální projev:

Ochotně navázal kontakt a spolupracoval. Na kladené otázky odpovídal přiléhavě, bez latencí. Myšlení souvislé.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

U ods. nebyly zjištěny psychotické symptomy. Není předpoklad aktuálního výskytu závažných psychických problémů. Satanistického vyznání!

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Užíval marihuanu a pervitin – asi 5 let, čistý asi 3 měsíce, kouří 10 cigaret denně, z alkoholu pije občas pivo a fernet.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Chování a vystupování v kolektivu odsouzených nástupního oddělení měl slušné, udržoval stanovený pořádek, dodržoval kázeň, dbal základních zásad osobní hygieny. Příkazy zaměstnanců věznice plnil, jejich pokyny respektoval. Při zajišťování každodenního provozu věznice se zapojoval do výkonu prací při udržování čistoty a pořádku v ubytovně.

V kolektivu odsouzených neměl spory, konfliktní situace nevyvolával ani nevyhledával. Do nedovolené činnosti se nezapojoval, vnitřní řád věznice dodržoval.

Odsouzený byl v minulosti 4x soudně trestán, ve výkonu trestu je poprvé. Vazbu vykonával po zadržení PČR dne 19.5.2008 od 21.5.2008 ve VV Teplice. Zde započal výkon trestu dne 25.8.2008. Dne 10.9.2008 byl umístěn do kolektivu nástupního oddělení zdejší věznice.

Respondent č.9 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Rád hraju ty společenský hry a taky karty, ale to nepatří do programů zacházení.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Já si myslím, že ano. Nesedím poprvé a tady je toho dost pro všechny.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Ne, ale jinde je prý kulečník, tak to asi jediný.“

Respondent č. 10

Odsouzený Josef S., věk 26 let

Výpis ze spisu č. 10

Kriminální anamnéza:

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 381 den dle ustanovení §§ 187, 188 + § 250 tr. z., za prodej konopí mladistvím a úvěrový podvod.

Rodinné prostředí:

Je svobodný. Narodil se v úplné rodině. Má ještě 3 sourozence. Když mu bylo asi 10 let, rodiče se rozvedli. Matka se později provdala. Byl vychováván v rodině. S rodinou udržuje kontakt. Svě dětství charakterizoval jako zlé.

Dosažené vzdělání:

9 tř. ZŠ, 3 r. SOU kuchař

Zdravotní stav:

Dobrý.

Program zacházení:

Cíl: Posilování návyku na bezdrogový způsob života, dosažení úplné abstinence, plněním základních povinností si vytvářet žádoucí návyky i pro život po propuštění, udržení kontaktu se sociálním zázemím.

Zájemové aktivity:

Dokumentární kroužek, malování, literární tvorba.

Vnější sociální projev:

Navázal kontakt. Na otázky odpovídal přiléhavě. Projevuje se u něj značný motorický neklid.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Myšlení bylo souvislé, patologické obsahy myšlení nebyly zjištěny. Vnímání neporušeno. U ods. nebyly zjištěny psychotické symptomy.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Užíval občas marihuanu, kouří 20 cigaret denně, alkohol neužíval.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Chování a vystupování odsouzeného v kolektivu nástupního oddělení bylo slušné, udržoval požadovaný pořádek, dodržoval kázeň, dbal zásad osobní hygieny. Příkazy a pokyny zaměstnanců věznice plnil a respektoval. V rámci zajištění

každodenního provozu věznice se zapojoval do prací při udržování čistoty a pořádku v ubytovně.

V kolektivu odsouzených neměl spory ani nevyvolával konfliktní situace, do nedovolené činnosti se nezapojoval, vnitřní řád věznice dodržoval.

Odsouzený byl v minulosti třikrát soudně trestán, ve výkonu trestu byl jednou. Trest v délce 30 měsíců vykonával ve Věznici Oráčov, 381 dnů před koncem trestu byl v r. 2005 podmíněně propuštěn. Zbytek trestu nyní vykonává.

Vazbu nevykonával, do výkonu trestu byl 13.3.2008 dodán PČR do VV Hr.Králové, 1.4.2008 byl eskortován do kolektivu nástupního oddělení zdejší věznice.

Respondent č.10 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Nejraději maluju, u pana vychovatele – terapeuta mám schované nějaké vlastní obrazy. Taky skládám básně, paní sociální říkala, že se jí líbí a deník mě taky baví psát, nikdy jsem ho před tím nepsal a je to dobrý.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Asi jo, mě to stačí.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Asi ne, možná bych chtěl zkusit se naučit nějaký cizí jazyk.“

Respondent č. 11

Odsouzený Jindřich T., věk 27 let

Výpis ze spisu č. 11

Kriminální anamnéza:

Odsouzen k trestu odnětí svobody na 18 měsíců dle ustanovení § 247 tr. z., za více případů krádeží.

Rodinné prostředí:

Je svobodný, bezdětný. V současné době žije s družkou. Narodil se v úplné rodině, když mu byly 4 roky, rodiče se rozvedly, od svých 15 let byl umístěn v dětském domově, později ve výchovném ústavu. Důvodem bylo záškoláctví a nevhodné rodinné prostředí. Citově je vázán k babičce, ke které z DD a VÚ utíkal.

Dosažené vzdělání:

9 tř. ZŠ, 3 r. SOU lesní

Zdravotní stav:

Velmi dobrý.

Program zacházení:

Cíl: Přijmutí odpovědnosti za sebe i druhé, zaujmutí kladného postoje k dalšímu průběhu výkonu trestu, nalezení nových životních cílů směřovaných k životu po propuštění

Speciálně výchovné aktivity: Sociálně psychologický výcvik, relaxační cvičení, sebeobslužné aktivity – kurz zdravé výživy.

Zájmové aktivity:

Dokumentární kroužek.

Vnější sociální projev:

Kontakt navazuje bez problémů, na otázky odpovídá ochotně, bez latence, chování i vystupování je slušné a ukázněné, působí otevřeně, bez snahy něco předstírat.

Psychologická charakteristika odsouzeného:

Orientován všemi kvalitami, ochotně kooperuje, v řeči mírně zadržává, psychomotorické tempo v normě. Intelekt orientačně v pásmu populační normy.

Drogová kariéra a destruktivní zkušenosti:

Od 18 do 21 let experimentoval s různými drogami, od 21 let pravidelně užíval pervitin, z drogové závislosti se několikrát léčil. Cca půl roku před nástupem do výkonu

trestu s drogami přestal, ale kompenzoval to alkoholem, asi 15 piv denně. Kouří denně asi 20 cigaret.

Chování a projevy odsouzeného v nástupním oddělení:

Chování a vystupování odsouzeného v kolektivu nástupního oddělení bylo bez problémů, požadovaný pořádek udržoval, kázeň také, dbal zásad osobní hygieny. Příkazy a pokyny zaměstnanců věznice bez problémů plnil a respektoval. V rámci zajištění každodenního provozu věznice se zapojoval do prací při udržování čistoty a pořádku v ubytovně. Má zájem o dobré hodnocení během VTOS a dobrou spolupráci s výchovnými pracovníky. V jeho chování a vystupování nejsou patrné sklony k agresivnímu jednání.

V kolektivu odsouzených neměl spory ani nevyvolával konfliktní situace, do nedovolené činnosti se nezapojoval, vnitřní řád věznice také dodržoval.

Odsouzený je opakovaně soudně trestán, nyní je poprvé ve výkonu trestu odnětí svobody. Charakter předcházející trestné činnosti se týká TČ dle § 238, 247 a 257. Nyní byl odsouzen pro spáchání trestného činu podle § 247 .

Respondent č.11 – výpis z rozhovoru:

1) Které z aktivit programu zacházení máte nejraději?

„Výborný jsou ty relaxační cvičení, dobrý je i ten dokumentární kroužek.“

2) Myslíte si, že je nabídka aktivit pro odsouzené dostačující?

„Možná by toho mohlo být víc, ať si každý přijde na své.“

3) Chtěl byste na programech zacházení něco změnit?

„Jen tu výuku cizích jazyků, rád bych se naučil španělsky nebo italsky.“

7.2. Rozhovory se specialisty a vychovateli:

Zaměstnanci mi zodpověděli následující otázky.

1) Jak dlouho pracujete ve vězeňství

- 2) Domníváte se, že nabídka programů zacházení je vyčerpávající vzhledem k možnostem Věznice Ostrov?
- 3) Jaký je Váš názor na programy zacházení? Potřebují změnu nebo doplnění? Případně v čem?
- 4) Který/é z programů zacházení považujete za neúčinnější?
- 5) Které aktivity z programů zacházení si odsouzení nejraději vybírají?
- 6) Jste přesvědčen o tom, že stupeň resocializace odsouzených odpovídá vynaloženému úsilí pracovního týmu všech specialistů?

Odovědi speciálního pedagoga specializovaného oddělení:

1) Jak dlouho pracujete ve vězeňství

Ve Vězeňské službě ČR pracuji 10 let, 4 roky jako vychovatel, 6 let jako speciální pedagog.

2) Domníváte se, že nabídka programů zacházení je vyčerpávající vzhledem k možnostem Věznice Ostrov?

Nabídka programů zacházení je vyčerpávající v zájmových aktivitách. Ve speciálně výchovných je nedostačující (málo personálu). Co se týče vzdělávacích aktivit, ty rovněž hodnotím negativně (málo kurzů, jsou špatného zaměření). Více bych kladl důraz na pracovní aktivity, kdy každý odsouzený by měl pracovat. Tím se totiž vytváří základní návyk pro život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

3) Jaký je Váš názor na programy zacházení? Potřebují změnu nebo doplnění? Případně v čem?

Vzhledem k vytíženosti personálu ho již nelze rozšiřovat. Základem by měla být (jak jsem dříve uvedl) práce. Intenzivnější programy zacházení by měly být pouze u vybraných skupin odsouzených (mladí dospělí, prvotrestaní). U recidivistů nemají dle mého soudu žádný smysl, kromě zaplnění jejich volného času.

4) Který/é z programů zacházení považujete za neúčinnější?

Jako neúčinnější považuji komunitní systém u cílené skupiny motivovaných odsouzených.

5) Které aktivity z programů zacházení si odsouzení nejraději vybírají?

Odsouzení si nejraději vybírají sportovní aktivity, motivovaní odsouzení volí spíše speciálně-výchovné a vzdělávací aktivity.

6) Jste přesvědčen o tom, že stupeň resocializace odsouzených odpovídá vynaloženému úsilí pracovního týmu všech specialistů?

Neodpovídá. Resocializace je možná pouze u motivovaných odsouzených. Zabývat se však musíme všemi. Navíc narůstá administrativa, takže na smysluplnou práci s odsouzenými, kde je resocializace ještě možná, je nedostatek času.

Odpovědi vychovatele kolektivu L1:

1) Jak dlouho pracujete ve vězeňství

Ve vězeňství pracuji 27 roků, jako vychovatel pak 18 roků.

2) Domníváte se, že nabídka programů zacházení je vyčerpávající vzhledem k možnostem Věznice Ostrov?

Nabídka programů zacházení vzhledem k možnostem věznice je vyčerpávající. Alespoň v současné době tomu tak je.

3) Jaký je Váš názor na programy zacházení? Potřebují změnu nebo doplnění? Případně v čem?

Programem zacházení, zejména jeho výběrem konkrétním odsouzeným, se odsouzený zavazuje k tomu, že jej bude dobrovolně plnit. Je to vlastně výchozí plán činnosti odsouzeného v průběhu pobytu ve věznici. Pro pracovníky věznice je program zacházení určitým obrazem toho, co bude možno po odsouzeném při výkonu trestu požadováno. V programu zacházení jsou uvedeny a zohledněny jeho záliby, intelektuální možnosti a potřeby. Myslím si, že program zacházení potřebuje více doplnit o oblast přístupu odsouzeného ke spáchané trestné činnosti, zejména to, jak se bude snažit napravit to, co spáchal (náhrada škody obětem trestného činu – finanční a morální).

4) Který/é z programů zacházení považujete za nejúčinnější?

Nejúčinnější program zacházení se těžko určuje, protože na každého odsouzeného se hledí individuálně. Každý jiné charakterové vlastnosti, zájmy apod. Mezi nejúčinnější programy zacházení patří programy s cílem směřovat odsouzeného k vytvoření předpokladů pro dosažení podmíněného propuštění, přeřazení do věznice s mírnějším režimem, udělení přerušování výkonu trestu formou odměny, udělení volna k opuštění věznice v souvislosti s návštěvou. Prostředkem k dosažení těchto cílů je vzorné chování odsouzeného, příkladná pracovní morálka – pokud pracuje, aktivní přístup k úkolům stanoveným v programu zacházení.

5) Které aktivity z programů zacházení si odsouzení nejraději vybírají?

Odsouzení si nejraději vybírají do programu zacházení aktivity se zaměřením na sport, hudební poslechové kroužky, hudební kroužky – hra na nástroje, sledování filmů, práce na okrasných záhonech – pěstitelské práce, vzdělávací kurzy – výpočetní technika, učební obory, jazyky apod. O možnosti pracovního zařazení odsouzení jen rádi hovoří. Mají zájem o jakoukoliv práci, avšak v mnoha případech se po zařazení do práce snaží po čase nechat se ze zaměstnání vyřadit.

6) Jste přesvědčen o tom, že stupeň resocializace odsouzených odpovídá vynaloženému úsilí pracovního týmu všech specialistů?

Nejsem přesvědčen, že stupeň resocializace odsouzených v mnoha případech odpovídá vynaloženému úsilí týmu specialistů. Mám pocit, že účinnost úsilí pracovníků věznice lze vyjádřit zhruba pěti až deseti procenty počtu kladně ovlivněných odsouzených v celé vězeňské populaci. I to je ale úspěch.

Odpovědi vychovatele kolektivu L2:

1) Jak dlouho pracujete ve vězeňství

Ve věznici pracuji již 18 let.

2) Domníváte se, že nabídka programů zacházení je vyčerpávající vzhledem k možnostem Věznice Ostrov?

Vzhledem k možnostem je nabídka vyčerpávající.

3) Jaký je Váš názor na programy zacházení? Potřebují změnu nebo doplnění? Případně v čem?

Programy zacházení beru pouze z toho hlediska, že jsou odsouzení na nějakou dobu nějakým způsobem zaměstnání a o to se zkrátí doba, kterou odsouzení věnují páchání nedovolené činnosti apod.

4) Který/é z programů zacházení považujete za neúčinnější?

Neúčinnější programy zacházení by dle mého názoru byly také programy zacházení, jejichž obsahem by byla hlavně pracovní činnost.

5) Které aktivity z programů zacházení si odsouzení nejraději vybírají?

Patrně spíše hromadné kroužky (dokumentární, filmový přírodopisný a hudebně poslechový). Tedy ty, kde odsouzení nemusejí vyvíjet zvláštní aktivitu a jen pasivně tráví čas.

6) Jste přesvědčen o tom, že stupeň resocializace odsouzených odpovídá vynaloženému úsilí pracovního týmu všech specialistů?

Neodpovídá. Za dobu, po kterou pracuji ve vězeňství, jsem poznal jen pár odsouzených, kteří se poučili z výkonu trestu odnětí svobody a začali se chovat tak, jak mají. To, co zanedbala rodina a škola, už věznice nenapraví.

Odpovědi vychovatele – terapeuta specializovaného oddělení:

1) Jak dlouho pracujete ve vězeňství

Ve vězeňství pracuji 34 let (15 let jako dozorce, 6 let jako speciální pedagog, 6 let jako zástupce vedoucího specializovaného oddělení výkonu trestu, 3 roky jako vedoucí specializovaného oddělení výkonu trestu, po zcivilnění dosud jako vychovatel – terapeut).

2) Domníváte se, že nabídka programů zacházení je vyčerpávající vzhledem k možnostem Věznice Ostrov?

Nabídka programů zacházení se řídí možnostmi věznice, schopnostmi odborných pracovníků, jejich zájmem i zájmem samotných odsouzených. Přes zejména

prostorová omezení je nabídka poměrně široká, nikoli však vyčerpávající. Problémem je ohromná vyčerpávanost vychovatelů a jejich časový stres.

3) Jaký je Váš názor na programy zacházení? Potřebují změnu nebo doplnění? Případně v čem?

Programy zacházení nejsou nic nového, v podstatě navazují na dřívější resocializační programy, které měly obdobné cíle. Nyní jsou zaměřeny převážně na vyplňování volného času a zábavu, v daleko menší míře jsou funkční programy vzdělávací a výchovné. Výrazně chybí aktivity zaměřené na pracovní činnosti. Myslím si, že tzv. brigádnická činnost (úklidy apod.) pravidelnou práci nahradit nemůže.

4) Který/é z programů zacházení považujete za nejúčinnější?

Za nejúčinnější považuji sportovní aktivity, kdy mají odsouzení možnost nějak využít nashromážděnou energii. Jen velmi málo odsouzených si z jakékoliv aktivity odnáší nějaké poučení či předsevzetí do dalšího života.

5) Které aktivity z programů zacházení si odsouzení nejraději vybírají?

Ti aktivnější si vybírají sportovní činnost, ti pasivnější tráví raději čas u televizoru, ať již pod záštitou dokumentárního, přírodopisného nebo jiného kroužku. Mezi Romy by byl oblíbený hudební kroužek, pokud by byl neřízený a bez dozoru. Jinak se však nejsou schopni dohodnout ani na několika písničkách.

6) Jste přesvědčen o tom, že stupeň resocializace odsouzených odpovídá vynaloženému úsilí pracovního týmu všech specialistů?

Jsem přesvědčen, že pracovníci VS dělají svou práci s nadšením a velkým úsilím. Jejich snaha však zpravidla nedopadá na úrodnou půdu. Dle mého soudu a dlouholetých zkušeností drtivá většina odsouzených zaklapnutím brány věznice zapomíná na vše, co se mu pracovníci věznice snažili vštípit. A pokud se vrací do stejného prostředí jako před výkonem trestu, nanejvýš někde u piva dávají k dobru historky o tom, jak jsou „bachaři“ tupí a jak je kde obelstili nebo jim nařezali.

7.3. Shrnutí

Z provedených rozhovorů vyplývá, že u odsouzených jsou oblíbeny především pasivní činnosti v programech zacházení. Převážně se zaměřují na sledování televizních pořadů, málo pak na vzdělávací aktivity. To je snad dáno i tím, že většina odsouzených nemá z valné většiny dokončené ani střední vzdělání.

Většina z nich by však uvítala více příležitostí ke sportu. K případné změně v programech zacházení však mnoho věcných připomínek neuvedli.

Závěrem bych dodal, že odsouzení si spíše než vzdělávací aktivity pochvalují pasivní trávení volného času a jen někteří se kloní ke sportovnímu vyžití.

Zaměstnanci věznice, kteří jsou s odsouzenými v přímém kontaktu, považují nabídku programů zacházení spíše za dostatečnou s tím, že početní stav personálu je nedostačující. Další rozšiřování těchto programů by z předem uvedeného důvodu považovali za neúnosné. Převážně by byli rádi, kdyby odsouzení pracovali a tím si vytvářeli základní pracovní návyky, které by odsouzeným pomohly při zapojení na trhu práce po jejich propuštění. Programy zacházení, jejichž jádrem by byla pracovní činnost, považují za nejúčinnější a dle jejich mínění pro odsouzené za velmi přínosné. Obecně se zaměstnanci shodují v tom, že jejich snahy, úsilí a práce nevede k možnému stupni resocializace odsouzených. Nijak se nesnaží snižovat výsledky své práce a nestěžují si na případné neúspěchy v jejich snažení.

Vzhledem k tomu, že se jedná o pracovníky s dlouholetou praxí ve vězeňství, považují odpovědi na otázku č. 6 za velmi cenné.

Závěr

V této práci se mi podařilo objasnit problematiku penitenciární péče o odsouzené tím, že jsem se snažil rozšířit náhled na Vězeňskou službu. Čtenář by měl mít větší přehled o chování vězněných osob a nesnadnou úlohu vězeňského personálu při snaze o jejich převýchovu. Dále by podle mého názoru měla mít přínos pro vězeňství v tom smyslu, že by se ujednotila činnost vězeňského personálu při převýchově odsouzených.

Kvalita výchovné práce je do značné míry ovlivněna počtem odsouzených na jednoho vychovatele. Z dnešního pohledu je optimální počet 20 až 30 odsouzených. Věřím, že současná trestněprávní politika časem „zaručí“, že počty odsouzených nebudou dosahovat dřívějšího stropu. Vzhledem k vysoké přeplněnosti věznic, způsobené mimo jiné automatickým ukládáním trestu odnětí svobody soudy, nelze u většiny vězňů dostatečně respektovat požadavek důstojnosti. Dále je velmi náročné plnit v takto přeplněných věznicích programy zacházení s odsouzenými. Tyto programy zákonitě ztrácí na kvalitě. Členění programů je možné ponechat v dosavadní podobě. Přesto bude při realizaci programů nutné věnovat pozornost jejich počtu podle zásady ne mnoho a formálně, ale raději méně a efektivně tak, jak je uvedeno v Koncepci rozvoje českého vězeňství do roku 2015.

Naším společným cílem pro nejbližší období je prohloubit kvalifikovanost výchovných pracovníků zejména v pedagogickém směru. Kvalifikačním předpokladem však není pouze vzdělání, ale i morální a osobní kvality. Ty bude nutno výrazněji zohlednit při zařazování jak příslušníků, tak i občanských zaměstnanců při zařazování na funkce v oddělení výkonu trestu. Nastoupený trend také žádá posílení Vězeňské služby o více odborníků – psychology, pedagogy.

Rozhodně vše nepůjde hladce, to neodpovídá realitě. Přesto je třeba k dalšímu vývoji ve vězeňství přistupovat s optimistickým pohledem.

Resumé

Mou práci jsem rozdělil do dvou částí – teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem se zaměřil na následující body: popis věznice, popis práce zaměstnanců ve věznici, vzdělávání ve věznici, adaptace odsouzených na podmínky výkonu vazby a trestu, jednotlivé programy zacházení a jejich překážky v realizaci.

V praktické části jsem zahrnul kasuistiky a samozřejmě i dokumentaci v této instituci vedenou. Jsou zde uvedeny rozhovory s jedenácti odsouzenými ze specializovaného oddělení věznice a s odbornými pracovníky věznice zaměřené na kvalitu programů zacházení ve Věznici Ostrov.

Anotace

V diplomové práci jsem se rozhodl pro téma Programy zacházení s odsouzenými uplatňované v podmínkách výkonu trestu a jejich vliv na proces reintegrace do společnosti.

Cílem mé práce bylo objasnit problematiku penitenciární péče o odsouzené a také nastínit práci s odsouzenými ve Věznici Ostrov. Dále byla popsána problematika osob ve výkonu trestu se zaměřím na postupné začleňování těchto osob do výkonu trestu a jejich volnočasové aktivity.

Byl popsán současný stav užívaných programů zacházení s odsouzenými osobami, možnosti realizace a uplatnění se v nabízených možnostech při aktivitách a zájmové činnosti. Výzkum byl zaměřen na zjištění kvality, kvantity a spokojenosti odsouzených i odborných pracovníků s programy zacházení.

Obsahově by tato práce měla přispět k tomu, aby si nezúčastněné osoby, které dostávají informace z vězeňského prostředí prostřednictvím masmédií, mohly udělat svůj vlastní „obrázek“.

Klíčová slova

věznice, vězeň, trest odnětí svobody, programy zacházení, resocializace, penitenciární péče

Annotation

In this thesis I have decided to choose a topic named Programmes of handling with the convicted applied in the conditions in the regime of serving a sentence and their influence on the process of re-integration to the society.

The aim of my work was to clarify the dilemma of penitentiary care of the convicted and also to outline working with the convicted in the Ostrov Prison. Further I described a dilemma of the convicted in the regime of serving a sentence focused on the gradual integrating of these people to the regime of serving a sentence and their leisure time activities.

A contemporary condition of used programmes of handling with the convicted was described, as well as the implementation options and implementation in the activities and hobbyry. The research was focused on the recognition of quality and satisfaction level of the convicted as well as the expert workers with the Programmes of handling.

In its content this thesis should contribute to the fact that non-involved persons, who receive information from the Prison curriculum via masmedias could make their own „picture“.

Key words

prison, prisoner, imprisonment, Programmes of handling, resocialization, reintegration, penitentiary care

Seznam použité literatury

- 1) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších změn a doplňků
- 2) Vnitřní řád Věznice Ostrov. Ostrov, 2006
- 3) Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších změn a doplňků
- 4) Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků
- 5) Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, ve znění pozdějších změn a doplňků
- 6) Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. Vězeňská služba České republiky, 2005
- 7) BAJCURA, L.: *Práva vězně. Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody.* Praha : Grada, 1999. ISBN 80-7169-555-6
- 8) BAJCURA, L.; HOCKO, V.: *Informace pro obviněné a odsouzené.* Praha : Nadace Open Society Fund, 2002.
- 9) ČEPELÁK, J.: *Několik úvah o problematice penitenciární psychologie.* Bulletin SNV ČSR č. 3 Výzkumného ústavu penologického, Praha 1971
- 10) ČEPELÁK, J., URBANOVÁ, M.: *Problém smyslu života v diagnostice a psychoterapii delikventů.* Bulletin VÚP SNV ČSR, č.10,1969, s. 20 – 39
- 11) ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Sociální ochrana.* Policejní akademie ČR, Praha 1996. ISBN 80-85981-36-X
- 12) ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V.: *Úvod do penologie.* Sociálně právní institut, Praha 1997
- 13) HÁLA, J.: *Úvod do teorie a praxe vězeňství.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5
- 14) HELUS, Z. : *Psychologie pro střední školy.* Praha : Fortuna, 1995. ISBN 80-7178-245-4
- 15) JŮZL, M.; OLEJNÍČEK, A.: *Penologie a penitenciární pedagogika.* Brno : Institut mezioborových studií, 2004
- 16) NETÍK, J.; NETÍKOVÁ, D.; HÁJEK, S.: *Psychologie v právu.* Praha : C. H. Beck., 1997. ISBN 80-7179-177-6
- 17) PAUKERTO VÁ, J. et al.: *Psychologie, učební texty, IV VS ČR, Stráž pod Ralskem* 2002
- 18) SCHNEIDER, J.: *Programy zacházení,* Karlova univerzita, Praha 2007.
- 19) Klasifikace odsouzených a jejich zařazování do programů. *České vězeňství,* 2008, roč. 14, č. 5, s 13.
- 20) Specializovaná oddělení jsou výkladní skříní českého vězeňství. *České vězeňství,* 2008, roč. 14, č. 5, s 8 - 10.
- 21) Inovace programů zacházení. *České vězeňství,* 2008, roč. 14, č. 5, s 14 - 15.

- 22) <http://www.vscr.cz/>
- 23) <http://trestni2.juristic.cz/76188/CLANEK>
- 24) <http://portal.justice.cz/justice2/uvod/uvod.aspx>

Seznam příloh

Příloha A – Tabulky a grafy	1 - 3
Příloha B – Fotografie z prováděných aktivit	1 - 17
Příloha C – Fotografie obrazů odsouzených	1 - 14

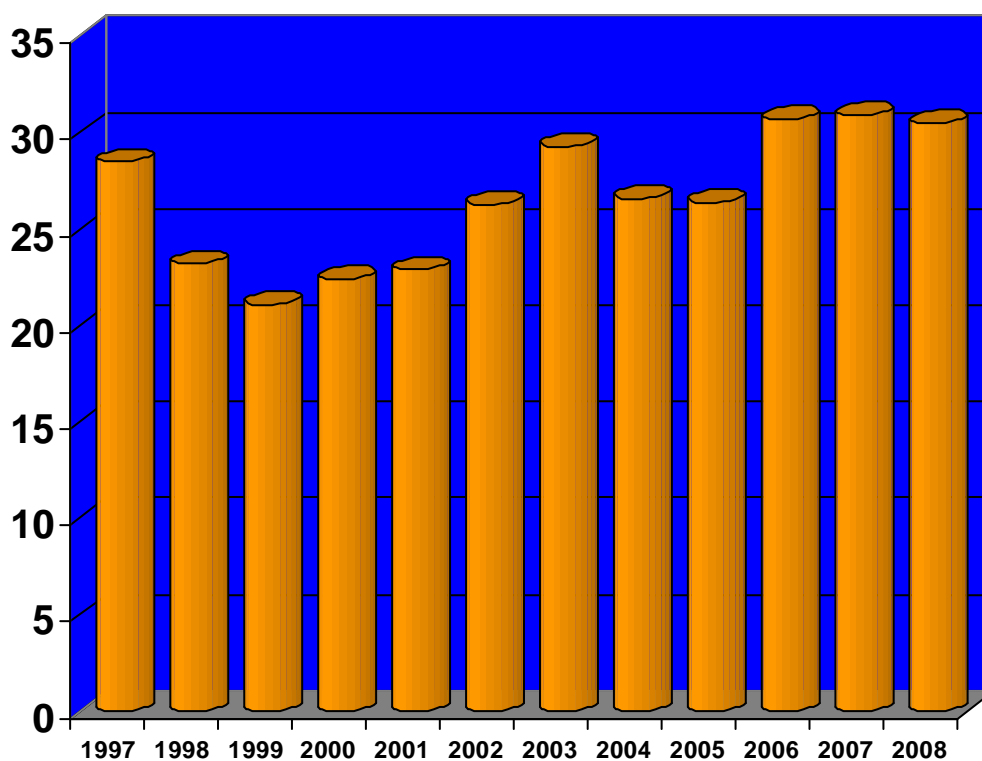
Přílohy byly použity se svolením plk. Mgr. Jiřího Schneidera, 1. zástupce ředitele Věznice Ostrov. Všechna jména odborných pracovníků, která se objevují v popisu jednotlivých fotografií, byla užita s jejich písemným souhlasem.

Příloha A – Tabulky a grafy

Tab. č. 1: Vývoj počtu pracovních zařazených odsouzených ve Věznici Ostrov v letech 1997 – 2008

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
%	28,5	23,2	21,1	22,4	22,9	26,3	29,3	26,6	26,4	30,7	30,9	30,5

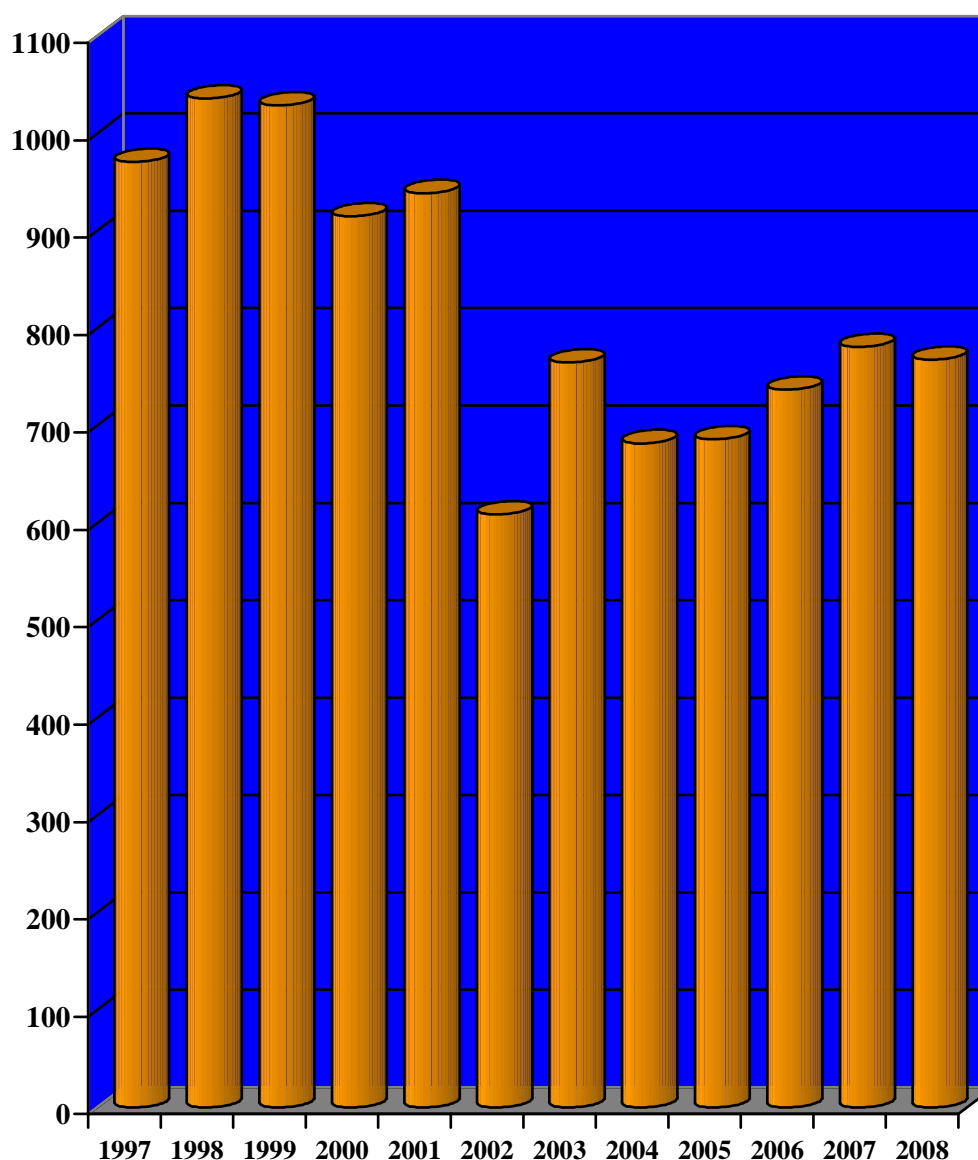
■ Vývoj počtu pracovních zařazených odsouzených ve Věznici Ostrov v letech 1997 - 2008

Tab. č. 2: Vývoj počtu odsouzených ve Věznici Ostrov v letech 1997 – 2008

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
%	971	1036	1029	915	939	609	765	682	686	737	781	768

■ Vývoj počtu odsouzených ve Věznici Ostrov v letech 1997 - 2008

Příloha B – Fotografie z prováděných aktivit

Obr. 1: Mgr. Durdisová při psychosociálním výcviku

Obr. 2: Rekvalifikační kurz obsluhy PC

Obr. 3: Místnost určená k provádění bohoslužeb

Obr. 4: Odsouzený V. K. (knihovník) při přípravě knih pro odsouzené

Obr. 5: Mgr. Durdisová a paní Plachá – šití panenek pro děti

Obr. 6: Detail výroby panenek pro děti

Obr. 7: Odsouzení umístění na výstupním oddělení při přípravě látek k šití panenek

Obr. 8: Ložnice na výstupním oddělení

Obr. 9: Odsouzený při sebeobslužné aktivitě na výstupním oddělení

Obr. 10: Paní Plachá řídí sebeobslužné aktivity na výstupním oddělení

Obr. 11: Sebeobslužné aktivity v kuchyňce výstupního oddělení

Obr. 13: Sebeobslužné aktivity v kuchyňce výstupního oddělení

Obr. 14: Kulturní místnost výstupního oddělení

Obr. 15: Mgr. Durdisová při relaxačním cvičení

Obr. 16: Sociální pracovník Bc. Brečka při zpracování sociální charakteristiky odsouzeného na nástupním oddělení

Obr. 17: Vybavení posilovny v suterénu budovy „A“

Obr. 19: Odsouzený M. D. při cvičení v posilovně

Obr. 20: Chodba kolektivu L5 ve specializovaném oddělení

Obr. 21: Vybavení posilovny ve specializovaném oddělení

Obr. 22: Ložnice kolektivu L5 ve specializovaném oddělení

Obr. 23: Třídění použitého prádla po pravidelné výměně (sklad ve specializovaném oddělení)

Obr. 24: Místnost k provádění sociálně psychologického výcviku ve specializovaném oddělení

Obr. 25: Ložnice lůžkové části umístěné ve specializovaném oddělení

Obr. 26: Vycházkové prostory ve specializovaném oddělení

Obr. 27: Nová tělocvična rekonstruované budovy v objektu „A“ – specializované oddělení

Obr. 28: Odsouzený P. M. maluje místnost nově rekonstruovaného objektu

Obr. 29: Odsouzený M. N. na pracovišti Propagace – suterén budovy „A“

Obr. 30: Kulturní místnost v ubytovně „A“

Obr. 31: Speciální pedagog Mgr. Řízek při výtvarných činnostech s odsouzenými

Obr. 32: Odsouzení při výtvarných činnostech (suterén budovy „A“)

Obr. 33: Pracovně zařazení odsouzení na pracovišti Markest při balení reklamních předmětů

Obr. 34: Pracoviště Markest

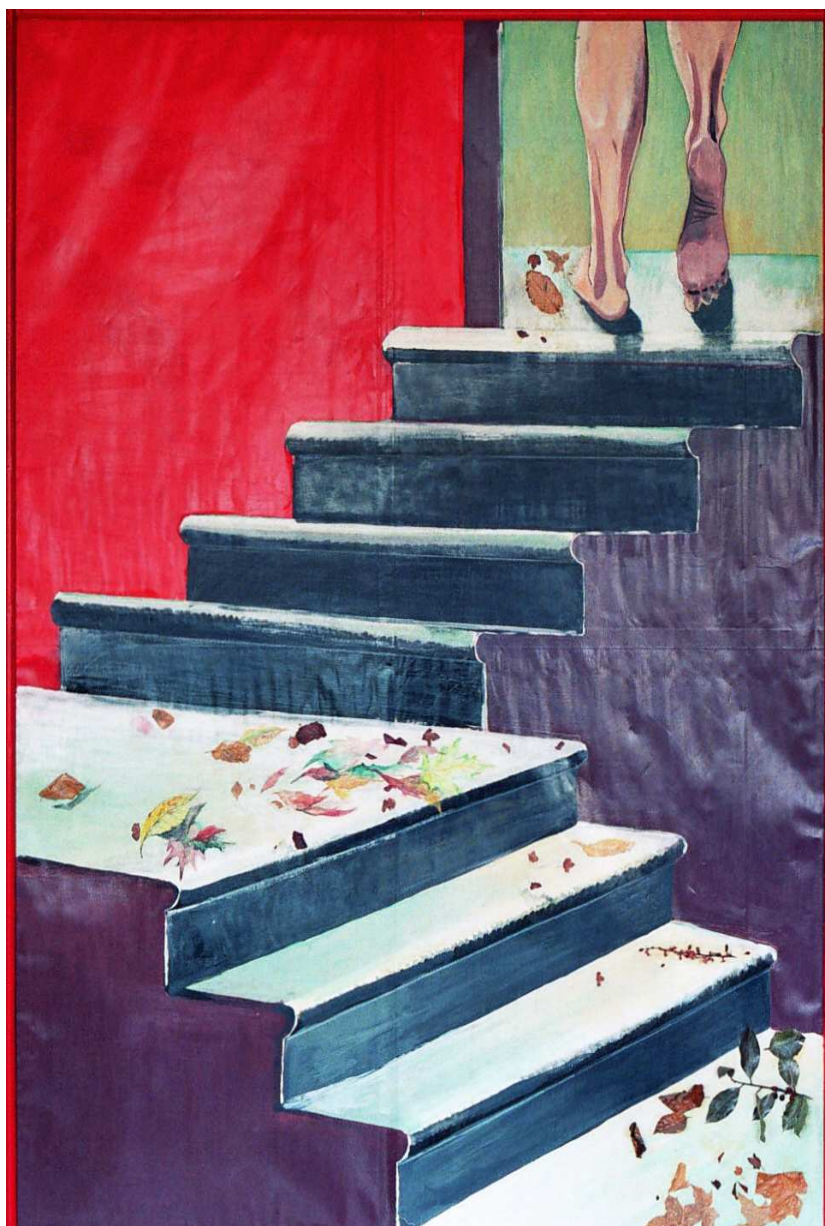

Obr. 35: Detail na výrobky na pracovišti Markest

Obr. 36 Přejímka dalšího materiálu ke zpracování na pracovišti Markest

Příloha C – Fotografie obrazů odsouzených

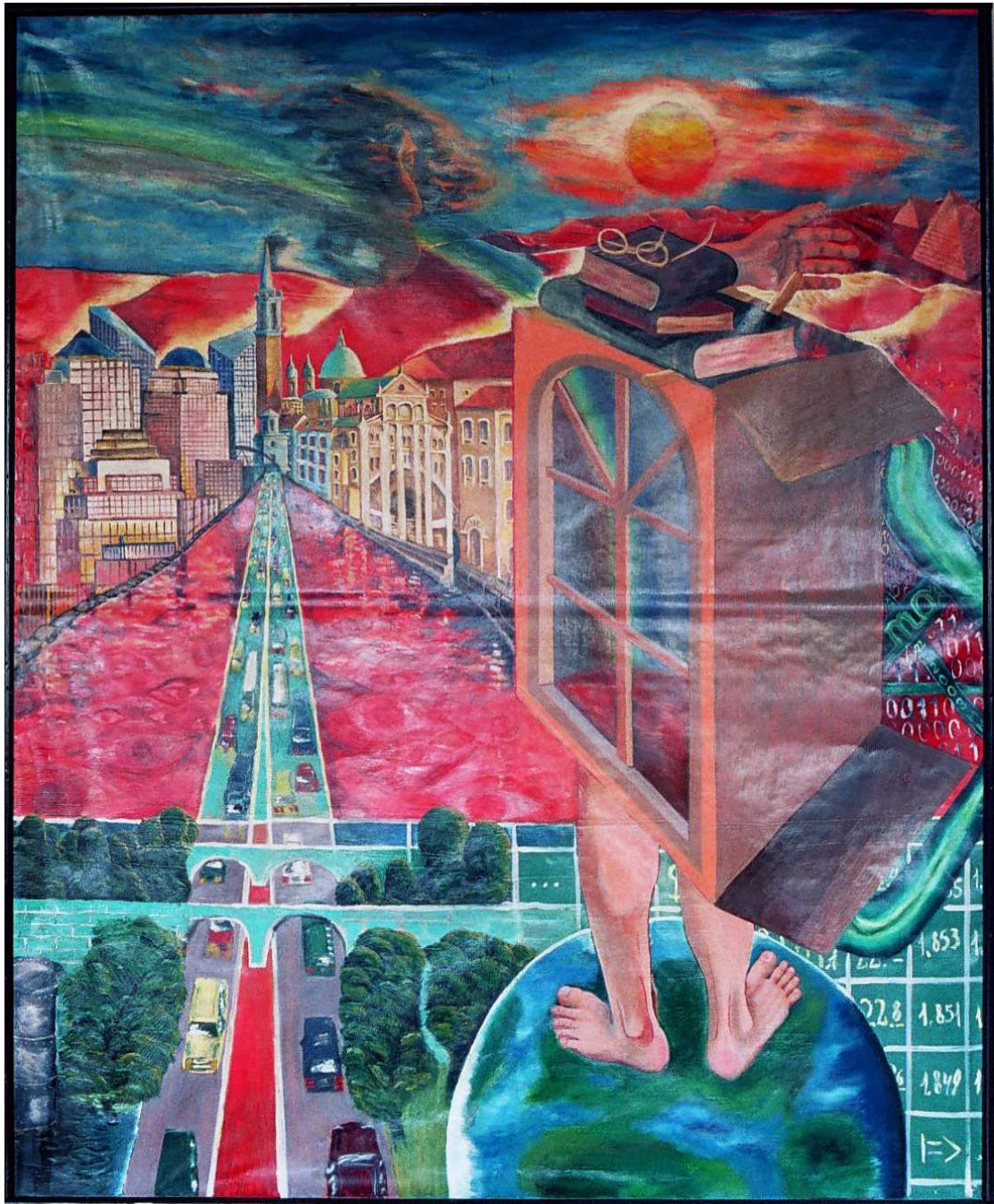
Obr. 37

Jenom trochu listí
SPOLEČNÁ PRÁCE

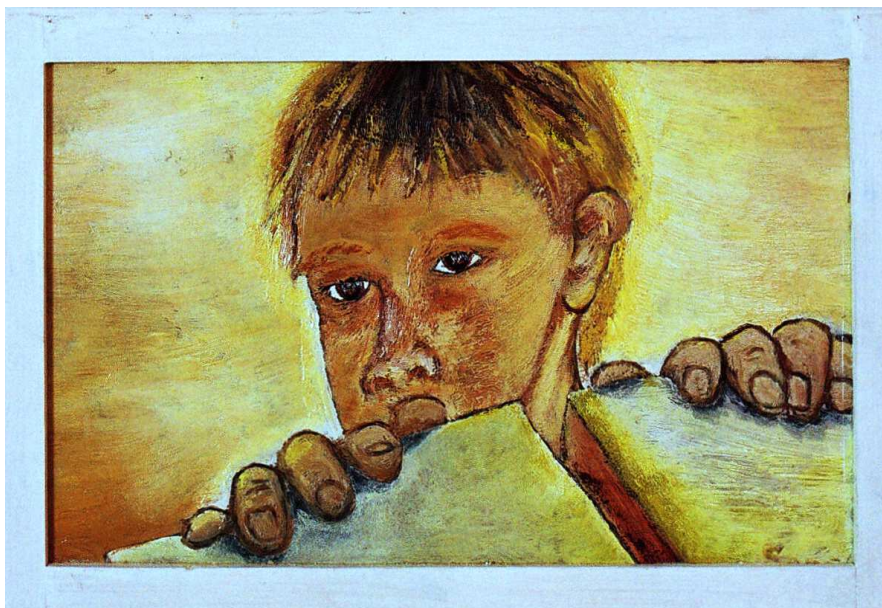
Obr. 38

Barevná kompozice
SPOLEČNÁ PRÁCE

Obr. 39

Profánní krajina – střední část
Odsouzený S. M.

Obr. 40

Chlapec
Odsouzený S. M.

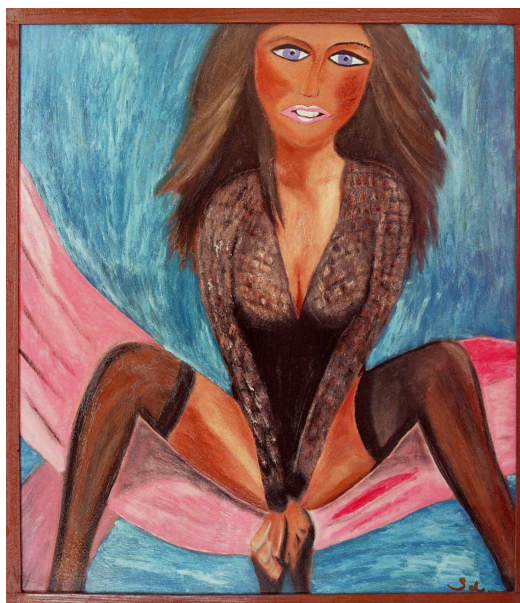
Obr. 41

Proměny
Odsouzený S. M.

Obr. 42

Žena X.Y.
Odsouzený D. S.

Obr. 43

Dívka z roku 05
Odsouzený D. S.

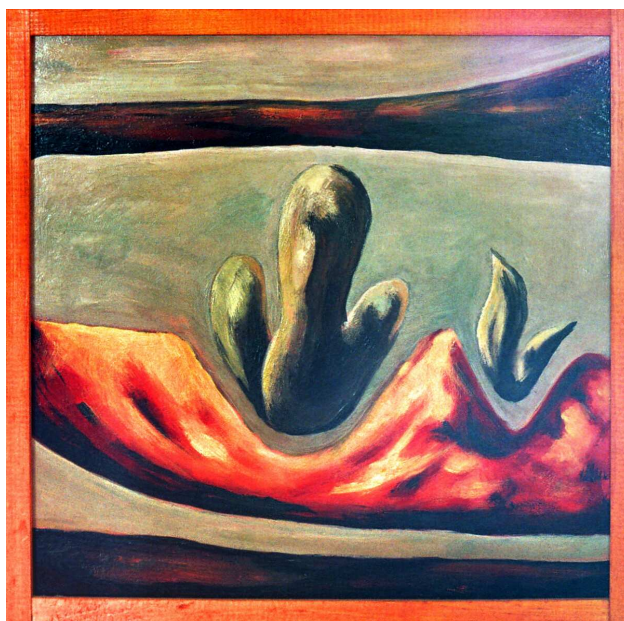
Obr. 44

Poloakt
Odsouzený D. S.

Obr. 45

Akt
Odsouzený D. S.

Obr. 46

Menhíry
Odsouzený L. V.

Obr. 47

Krajina soumraku
Odsouzený L. V.

Obr. 48

Za vesnicí
Odsouzený L. V.

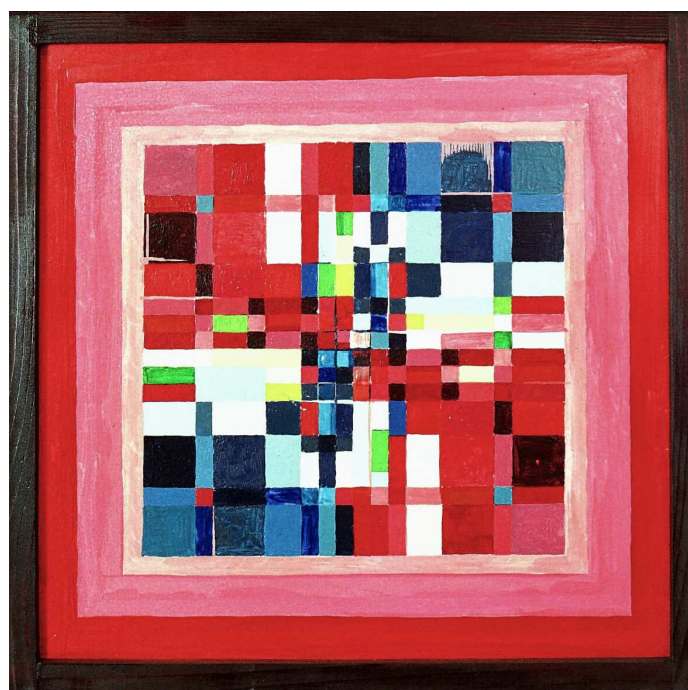
Obr. 49

Krajina
Odsouzený L. V.

Obr. 50

Arabské město
Odsouzený J. R.

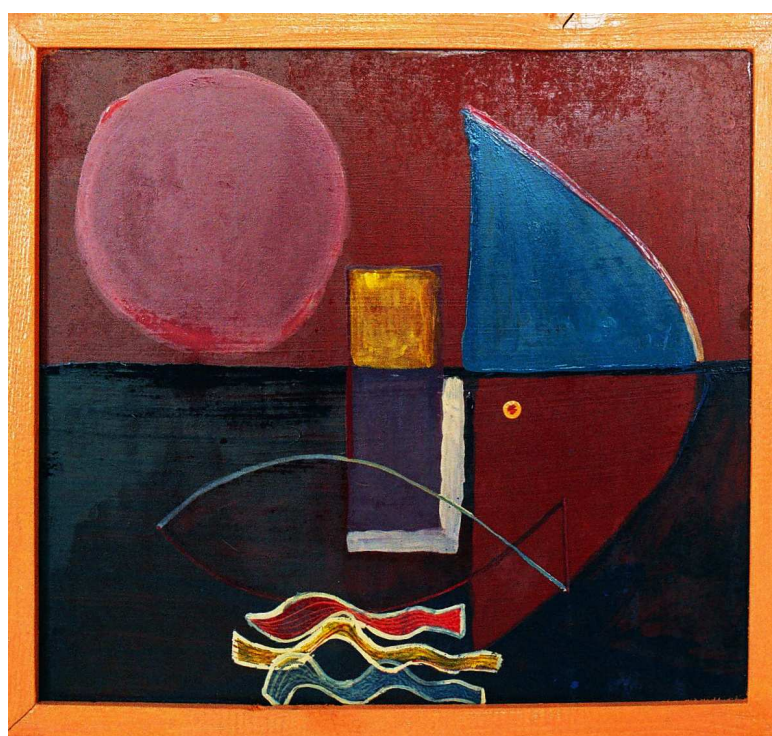
Obr. 51

Kompozice
Odsouzený J. R.

Obr. 52

Podzimní slunce
SPOLEČNÁ PRÁCE

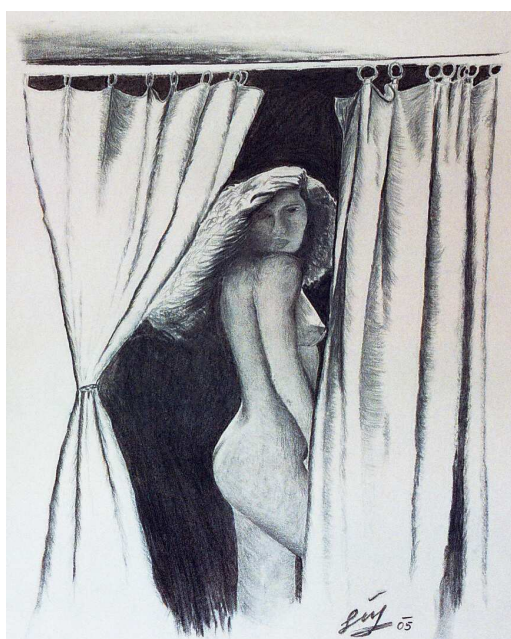
Obr. 53

Letní kompozice
Odsouzený J. R.

Obr. 54

Krásný sen
Odsouzený J. D.

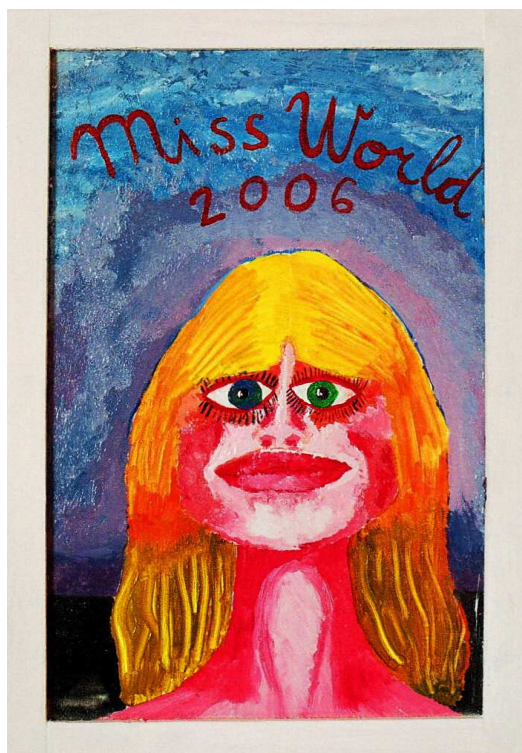
Obr. 55

Za závěsem
Odsouzený J. D.

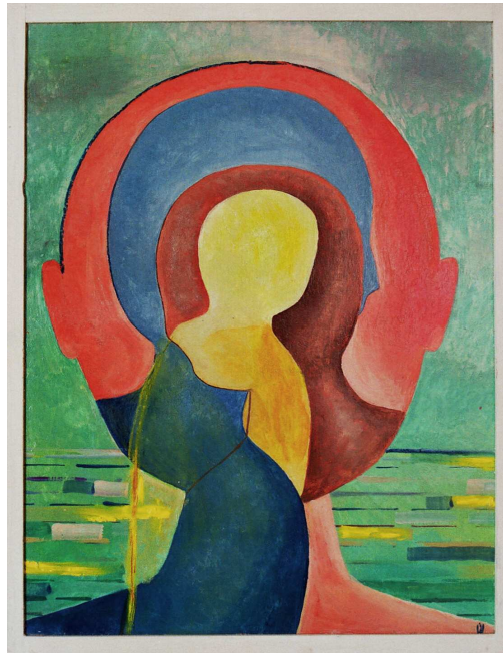
Obr. 56

Prostor plný barev
Odsouzený M. M.

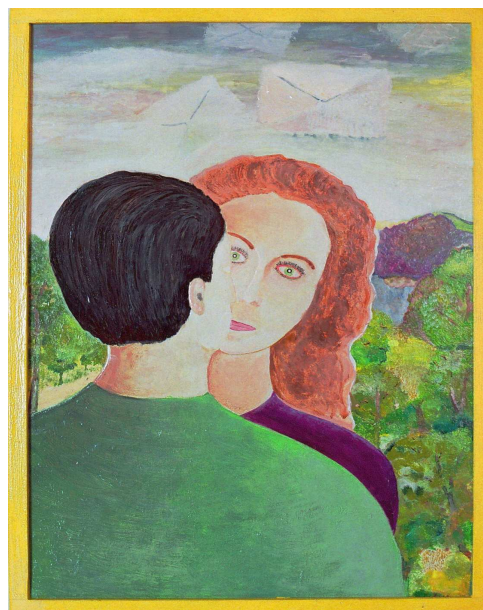
Obr. 57

Miss World 06
Odsouzený O. K.

Obr. 58

Hlavy
Odsouzený I. S.

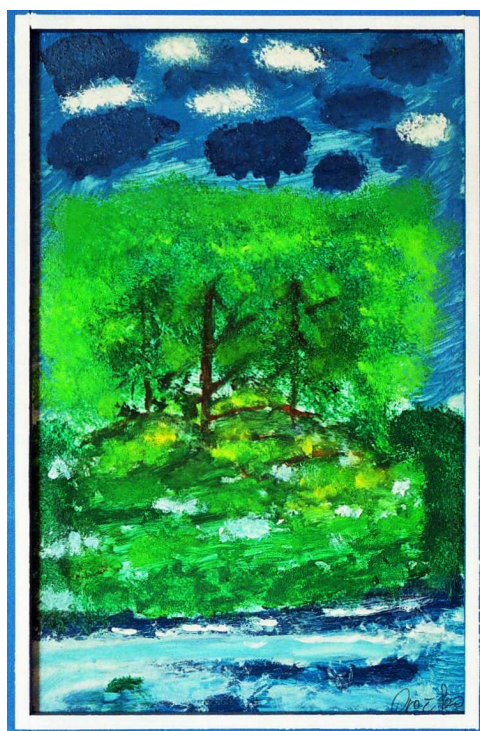
Obr. 59

Dvojice
Odsouzený I. S.

Obr. 60

Cesta lesem
Odsouzený I. S.

Obr. 61

Krajina
Odsouzený L. O.